

mamuli

K ü l t ü r e l D e r g i

მამული

კულტურის ჟურნალი

3

Temmuz 1997

mamuli

Kültürel Dergi

მამული

კულტურის ჟურნალი

Temmuz 1997, Sayı 3
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

Sinatte Yayınları Adına Sahibi
Şaban TABAN

Yazı İşleri Müdürü
Sabahattin KESKİN

Genel Yayın Yönetmeni
Editör
Fahrettin ÇİLOĞLU

Yazı Kurulu
Hasan ÇELİK, Fahrettin ÇİLOĞLU,
İsmail YERGUZ,

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Hasan ÇELİK, Fahrettin ÇİLOĞLU,
Sabahattin KESKİN, Ali BAYAR-
TİKANADZE, İsmail YERGUZ

Yazışma Adresi

Misakı Milli Sok. Uzun İş
Merkezi No: 47 Kat: 1/1
81300 Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 345 09 01
Faks: (0216) 348 65 71

Fiyatı

200 000 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abone

750 000 TL

Havale Hesap No.

Posta Çeki Hesap No:
674204 - Fahrettin Çiloğlu

Fahrettin Çiloğlu
Türkiye İş Bankası
Üsküdar Şubesi, 2664275

Sayfa Düzeni
ARGÜMAN
Baskı
Ceylan Matbaacılık

İçindekiler

mamuli'den

EDEBİYAT

- Şota Rustaveli ve Kaplan Postlu Sövalye 3
İsmail YERGUZ
- Gürcü edebiyatından Şiirler 5
Mehran MAÇAVARJANİ
- Gürcü edebiyatından portreler: Vaja Pşavela 8
İsmail YERGUZ
- Eninde sonunda dünya kardeşliği 11
Fahrettin ÇİLOĞLU

TARİH

- Yakın geçmişte Gürcüstan - Türkiye ilişkileri 13
Nodlar KOMAHİDZE

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

- Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde
Karadeniz kıyıları ve Kafkasya 17
- Bir söylence 21
Ali BAYAR-TİKANADZE

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

- Biraz etik, biraz da insafl 22
Fahrettin ÇİLOĞLU

YAŞAM - KÜLTÜR

- Sakartvelo izlenimleri 24
Sabahattin KESKİN
- Gürcüstan ve Tiflis 26
- Gürcü sofrasında kadın kraliçedir 27

NEKROLOJİ

- Laşa Kikaleişvili 28

KİTAP - DERGİ

- Kafkasya Yazıları çıktı 29
- çveneburi'nin yeni sayıları yayımlandı 29
- Gürcüstan Tarihi 30

HABER - YORUM

- Kısa kısa 31

Derginin her sayısında yer alan *mamuli'den* yazısının girişini oluşturacak satırların, bu sayıda bir bakıma Görüş-Düşünce sayfalarındaki "Biraz etik, biraz da insaf!" yazısına taşındığını söylersek yanlış olmaz. "Etik" ve "insaf"ın *mamuli'nin* de talebi olduğunu, derginin etik kavramından yoksun yazıların muhatap olmayacağını belirtelim.

Derginin bu sayısı Edebiyat bölümüyle başlıyor. İsmail Yerguz'un kaleme aldığı "Şota Rustaveli ve Kaplan Postlu Şövalye", bu ünlü destan yazarı şairin yaşamından çok, Gürcücesi ვეფხისტყაოსანი olan yapıtını irdeliyor. Destanın önemli kahramanları üzerinde tek tek duruyor. "Gürcü edebiyatından portreler" üst başlığıyla verdiğimiz ve Gürcü edebiyatının önde gelen adlarını tanıtmayı amaçladığımız serinin bu sayıdaki konuğu ünlü şair Vaja Pşavela. Şairin yaşamı ve yapıtları üzerine bilgiler veren bu yazı da İsmail Yerguz tarafından kaleme alındı. *çveneburi* dergisinde başlattığımız iki dilde şiir yayınlama geleneğini *mamuli'de* sürdürmek istiyoruz. Bu çerçevede verdiğimiz ve Türkçede ilk kez yayımlanan Muhran Maçavariani'nin şiirlerini severek okuyacağınızı sanıyoruz. Edebiyat sayfalarının son yazısı, Gürcüstanlı ve Türkiyeli şair ve yazarların Temmuz ayında İstanbul'daki buluşmasına tanıklık ediyor.

Ocak ayında yaşamını yitiren, Gürcüstan'ın ilk Ankara büyükelçisi Nodar Komahidze'nin bir kitabından aldığımız yazı, yakın dönem Türkiye-Gürcüstan ilişkilerine ışık tutuyor. Ünlü seyyah Evliya Çelebi ile geçen sayıda başlayan Karadeniz ve Kafkasya gezimiz, "Abaza ülkesi"nde sürüyor. Ali Bayar-Tikanadze'nin fotoğraf çekerek "tanıklık" ettiği "Bir söylence", yine Karadeniz kıyısından kaynağını alıyor.

Yaşam-Kültür bölümünün ilk yazısı, yazı işleri müdürümüz Sabahattin Keskin'in kaleminden çıktı. Yazıda Keskin'in "atalarının ülkesi"ne ilk ayak basışın heyecanını da bulacaksınız. *Radikal'de* yazan Murat Belge'yi ve *Yeni Yüzyıl'ın* yazı işleri müdürlerinden Kerem Çalışkan'ı, gazetelerinde yazdıkları yazılarıyla dergimizin bu sayısına konuk ettik.

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

Şota Rustaveli ve Kaplan Postlu Şövalye

İsmail YERGUZ

Şota Rustaveli'nin (შოთა რუსთაველი) ünü, ancak ölümünden yüzyıllar sonra yayılmış, ama bu ün çok derinlere kök salmış ve yapıtının çevresinde eşsiz bir sevgi çemberi oluşmuştur. Rustaveli ölümünden üç yüz yıl sonra Gürcüstan'ın tüm şairlerinin rehberi olmuş, "Kaplan Postlu Şövalye" (ვეფხისტყაოსანი) adlı yapıtı bütün şiirleri besleyen bir özsü niteliği kazanmıştır. Rustaveli daha sonraki yüzyıllarda ülkesinin edebiyat dünyasını çok derinden etkilemiştir. 12. yüzyılın derinliklerinden gözleri kamaştıran bir güneş gibi fışkıran bu büyüleyici şahsiyet kimdir?

Ne yazık ki şairin yaşamına ilişkin çok şey bilemiyoruz. Doğum tarihi de ölüm tarihi de bilinmemektedir. Rustaveli'nin yaşamı tıpkı Homeros'un yaşamı gibi efsanelerin sisleri içinde boğulup kalmıştır.

Şota Rustaveli büyük bir olasılıkla Gürcü krallığının ve kültürünün en görkemli çağını yaşadığı 12. yüzyıl sonlarıyla 13. yüzyıl başları arasında yaşamış ve Gürcüstan'ın güneybatısındaki Rustavi (რუსთავი) köyünde doğmuştur. Eğitim ve öğrenimini Atoni'de tamamlamış, hemen hemen tüm Asya'yı dolaşmış ve kraliçe Tamara'ya (თამარ) çalınca âşık olmuştur. Şair daha sonra büyük olasılıkla aşkına karşılık bulamaması nedeniyle keşiş olmuş ve Kudüs'te ölmüştür.

Rönesans düşüncesine çok büyük katkılarda bulunan Gürcüstan'ın Dante'si diyebileceğimiz Rustaveli'nin adeta tüm evreni kucaklayan "Kaplan Postlu Şövalye"sinde peş peşe gelen imajlarla ufuk genişler ve gelişen tablolar güneş ışınlarının baştan başa kat ettiği bütün dünyayı kucaklar.

"Yaşlı Arabistan kralı Rostevan (როსტევეან) tahrını kızı Tinatin'e (თინათინ) bırakır. Bu olayın kutlanması amacıyla düzenlenen bir av partisi sırasında kaplan postlu esrarengiz bir şövalye çıkar ortaya ve daha sonra hemen ortalıktan kaybolur. Meraklanan ve heyecanlanan Tinatin, başkomutanı genç Avtandil'e (ავთანდილი) bu adamı bulması için emir verir. Avtandil âşık olduğu Tinatin'in gözüne girmek için canla başla çalışır ve kaplan postlu bu adamı bulur. Tariel (ტარიელი) adlı şövalye Avtandil'e hayat hikâyesini anlatır. Hindistan'da hüküm süren bir kraliyet ailesine mensuptur. Kralının kızı güzel Nestan'a

(ნესტან) âşık olmuştur ve Nestan bir gün esrarengiz bir biçimde ortadan kaybolur. Çılgına dönen Tariel prensesin peşine düşmüş, ama izine rastlayamamıştır onun. Başboş dolaşıp durmuş, çöllerde tek başına ve umutsuzluk içinde kalmıştır. Tariel'in trajik kaderinden çok etkilenen Avtandil sevdiğini bulabilmesi için ona yardım teklifinde bulunur. Uzun araştırmalardan sonra ve Pridon (ფრიდონ) adlı üçüncü bir kahramanın da yardımıyla Nestan bulunur. Tariel ve Nestan Hindistan tahtına otururlar, Avtandil ve Tinatin ise Arabistan'da hüküm sürmeye başlarlar."

Kısaca özetlemeye çalıştığımız Rustaveli'nin yapıtının ana fikri, akıl ve tutku, düşünce ve eylem arasındaki sonsuz çatışmadır. Şiirin baş kahramanı Tariel tutkuyu temsil eder ve Nestan'ın güzelliği ve çekiciliği yetmektedir ona. Nestan'ı ilk kez gördüğünde aklı başından gitmiş, kendisinden geçmiştir. O andan itibaren de hiçbir şeyin önemi kalmamıştır gözünde: şöhrat, zenginlik, vatan... Nestan'ın hayali önünde her şey silinip gitmiştir, tek tutkusu Nestan'dır. Dünyanın bütün zevkleri aptalca ve boş gelmektedir ona. Öte yandan da bütününüyle eylemdir Tariel. Ama onun eylemine yön veren akıl değil tutkudur ve bu tutku onu zaman zaman büyük tehlikelerin içine atar. Çin'e savaş açar. Sevdiğinin nişanlısını öldürür. Aşkının nesnesine hoş görünmek için hiç düşünmeden her şeyi yapacaktır. Sevdiğinin esrarengiz kayboluşunu öğrendiğinde her şeyi unuttur ve terk eder, onu aramaya koyulur. Dünyayı karış karış dolaşır ve ondan hiçbir ize rastlayamayınca büyük bir umutsuzluğa kapılır, dünyadan vazgeçer, insanlardan nefret eder. Issız bir yerde, vahşiler arasında ve bir yığın tehlikenin içinde yaşamayı yeğler... Tek başına ve başboş dolaşır durur, kaderine ağlar. Deli olduğuna inanır ve kendi kendisini ölüme mahkûm eder. Bir aslanla bir dişi kaplanın kavgasına tanık olur ve bu olay aracılığıyla doğada bir aşk gösterisi yapıldığına inanır. Çok kaba davrandığına inandığı aslanı öldürür ve dişi kaplanı kucaklar. Dişi kaplanın dişleri de pençeleri de ürktürmez onu, ama hayvana boyun eğdiremez bir türlü ve öldürmek zorunda kalır onu. Kendisi de aklında hep sevdiğinin anısıyla bayılır kalır orada.

Kahramanın tutkusunun evrensel bir trajedi bo-

yutlarına ulaştığına tanık oluyoruz burada!

Sevdiğinin Kaheti'de (კახეთი) bir kaleye kapatılmış olduğunu öğrenir öğrenmez yeniden dünyaya gelir Taniel. Tutkusu daha da şiddetlenmiştir. Korkunç bir öfke ve şiddetle kalenin kapısını kırar ve büyük acı ve sıkıntılardan sonra sevdiğini kollarına alır sonunda. Aşkın ve adaletin zaferidir bu.

Kahramanlar insanlık için gereklidir. İnsanlığın ve yüzyılların önünde haklı çıkanlar hep kahramanlar olmuştur. Taniel insanlığın bu özlemlerini temsil etmektedir. Gençlik onda düşlerini ve gizli acılarını bulur. Taniel yaşlanmaz, sonsuz, bitmez tükenmez bir eylem içindedir o. Şiirin öteki kahramanlarından Avtandil de akıl ve tutku arasındaki bu çatışmanın içindedir ve tutkularına hakim olabilmesi için Tanrı'nın kendisine güç vermesini ister, yakarır Tanrı'ya. Her zaman galip gelir, çünkü kendi kendisine hakimdir. Onun kişiliğinin belirgin özellikleri esneklik, gayret ve çabadır. Dostluğa, onura, cesarete önem verir, en amansız mücadeleler içinde bile soğukkanlılığını yitirmez. Avtandil insanın kendine egemen olabileceğine inanır.

Nestan çok güzeldir ve dünyada bütün ihtişamıyla hüküm sürmek ister. Sevgilisinden kahramanca eylemler bekler. Kendini umutsuz hissettiğinde ağlar, ama aşkı söz konusu olduğunda kaplan pençelerini gösterir. Coşku ve tutku ışığını yakan ölümsüz dişiliktir o. Nestan aynı zamanda Taniel'in, kapatıldığı zindanın kapısını kıracağı günü bekleyen vatan sembolüdür.

Şair, "bu İran efsanesini inci gibi avucumun için-

de buldum" diyor. Konunun bir İran efsanesi olup olmamasının önemi yok. Rustaveli'nin yapıtı hem ulusal hem de derinlemesine insancıl bir yapıttır. Şiirde kesinlikle Gürcüstan'dan söz edilmediği bir gerçektir, ama bir kralın tahtını kızına bırakması Arabistan'da ya da İran'da değil Gürcüstan'da rastlanan bir olaydır. 1184 yılında kral III. Giorgi (გიორგი) kızı Tamara'yı bütün Gürcüstan'ın kraliçesi ilan etmiştir. Şiirde şu dizeleri okuyoruz: "Babası Tinatin'i getirdi, tahta oturttu, başına bir taç koydu, âsâsını ona verdi ve krallık pelerinini giydirdi." Bu bir Hıristiyan, Bizans ya da Gürcü törenidir. Müslüman dünyasında taç ve âsâ yoktur. Dolayısıyla Tinatin imajıyla anlatılan kraliçe Tamara'dır. Şiir o dönem Gürcüstan'ının nasıl bir bolluk, ihtişam ve soyluluk içinde yaşadığına tanıklık etmektedir. O dönemin Gürcü uygarlık ve kültürü olağanüstü insanidir, baskıcı ve boğucu değildir. Yüzeysel ve hafif bir uygarlık hiç değildir. Ve bu dönemde Batı'nın, İsa'nın mezarını "hak dininden olmayanların elinden almak" için Doğu'yla kanlı bir savaşa tutuştuğu dönemde Rustaveli'nin bu kanlı mücadelenin dışında kalması da ilginçtir. Hiçbir kültürten yana tavır koymamıştır. Onun için dünyada "bilinmeyen, açıklanamayan ve anlatılamayan" tek bir tanrı vardır. Bu tanrı evreni yaratmış ve insanlara bırakmıştır. Rustaveli yüce bir umut gibi sık sık tanrıyı ansa da onun yerine zaman zaman müthiş ve kör bir güç olarak tanımladığı doğayı da koyar. İnsan bu güce karşı koyabilmek için mücadele etmeli, acılar ve umutsuzluklar karşısında metanetli olmalı, vatanını gözetmeli, bütün dünya zevklerinin kaynağından sevgi ve dostluk üretmelidir.

Rustaveli'nin olağanüstü zengin ahlaksal ve toplumsal ilkeleri, bir kez okunduktan sonra belleğine kazınır insanın. Onun tasarladığı uygarlık kavramı içinde özgürlük, adalet, onur duygusu, vatan sevgisi, mertlik vardır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Rustaveli ölümsüz duyguları, kaybolmaz bir gerçeği, dünya durdukça göreceğimiz sahneleri dile getirmiştir. Gürcü halkı tarihi boyunca uğradığı felaketlerle kendisini sık sık ıssız bir adada yaşıyor hissetmiştir. Ama Rustaveli'nin yapıtını kazadan kurtarabilmeyi başarmıştır her seferinde. Bu yapıtı okur, içer, özümser, onun canlı soluğunu yakalar ve yaşamını sürdürür.

Gürcü edebiyatından

Şiirler

Muhran MAÇAVARIANI

(მუხრან მაჭავარიანი)

* * *

ძალიან მოკლე აცვია კაბა.
მესაუბრება.
ხალხია ირგვლივ.
ვუსმენ.
ვუღმი.
გამეკცა ფიქრი
საუბრის იქით
ფიქრი როა-
იმ ფიქრის
იქით.

დგას მაგიდაზე შავი ლუდი-
მაღალი ქიქით.

1965

* * *

ქალი?! -
მიყვარს,
მიყვარს ქალი.
ღვინოც,
ოდონდ არა ქარხნის.
პურიც,
ოდონდ არა ფურნის.
პური - თორნის,
ღვინო - ქურის,
ქალი -
მსგავსი გაზაფხულის

1958

* * *

Çok kısa elbise giymiş.
Sohbet ediyor benimle.
Etrafta insanlar var.
Dinliyorum.
Gülümsüyorum.
Düşüncelerim kayıyor
Sohbetin ötesine
O düşüncelerimin ötesindeki
Düşüncelerim yüzünden.

Masamda siyah bira duruyor
Büyük bardakla.

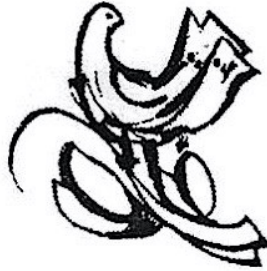
* * *

Kadın?!
Seviyorum,
Seviyorum kadını.
Şarabı da,
Ama şişe şarabını değil.
Ekmeği de,
Ama fırın ekmeğini değil.
Tandır ekmeğini,
Testi şarabını seviyorum.
Seviyorum kadını,
İlkbaharı andıran

* * *

ქალია დილა,
მიწა - ქალი,
საღამო - ქალი...
წვიმა ქალია...
ყველაფერი
ქალივით მიყვარს...
და როცა ვინმე
ჩემზე უკეთ
ადიდებს დილას, -
ასე მგონია:
მე რომ მიყვარს,
მართმევენ იმ ქალს.

1952

* * *

ჯიბიდან ამოიღო ასანთი.
მობოქა ნაფოტები.
ჩაცუცქდა.
ძალლი უყურებდა პატრონს.
კუნჭულში ეყუდა თოფი.

გაჩაღდა ცეცხლი.
კაცმა გაშალა ნაბადი.
აბგიდან დააძრო პური და დოქი.
დანაყრდა.
გაიწლო ჩიბუხი.

გარედან წვიმის ისმოდა თქამუნი.
კოკისპირულად წვიმდა.
კაცი აბოლუბდა.

სიამოვნებდა:
რომ იყო მარტო,
რომ ჰქონდა თოფი,
რომ ჰყავდა ძალლი,
რომ ენთო ცეცხლი,
რომ იყო ქონში,
რომ წვიმდა გარეთ.

1963

* * *

Kadıdır sabah,
Toprak kadın,
Akşam kadın,
Yağmur kadındır,
Her şeyi,
Kadınmış gibi seviyorum...
Ve ne zaman biri
Benden daha iyi
Yüceltse sabahı,
Öyle sanıyorum:
Benden alacaklar,
Sevdiğim kadını.

* * *

Cebinden kibriti çıkardı.
Yongaları topladı.
Diz çöktü.
Köpek sahibine bakıyordu.
Köşeye dayanmıştı tüfek.

Ateş alevlendi.
Adam kepeneğini serdi.
Heybeden ekmeği ve testiği çıkardı.
Atıştırdı.
Çubuğunu doldurdu.

Dışarıdan yağmurun şakırtısı geliyordu.
Şakır şakır yağıyordu yağmur.
Adam tüttürüyordu.

Keyifleniyordu:
Yalnızdı,
Tüfeği vardı,
Köpeği vardı,
Ateş yanıyordu,
Kulübedeydi,
Dışarıda yağmur yağıyordu.

* * *

- არაყი?
- ლუდი!
- ერთი?
- ერთი!
- ინებეთ!..
- გზადლობთ! -
ფჯდები კუთხეში...
გარეთ წვიმს...
.....
გნატრობ...

1960

იმ დროს

ლექს როცა დავწერ
და სახლიდან გამოვალ გარეთ
და იმ დროს თბილი საღამოა
და ოდნავ ბნელა...
საღამო, ცაო!
გამარჯობა, ნათელი მოვარევე!
ყველაში მე ვარ
და ჩემშია იმ დროს სუყველა.

ჰაერი - აი, საოცარი გამოგონება.
სუნთქვა -
ყოველგვარ აღმოჩენას აღემატება.
ეს ჰაერია,
ეს სუნთქვაა ჩემი ქონება.
და ეს ქონება
თქვენ სუმრობა
ნუ გეგონებათ.

ლექს როცა დავწერ
და სახლიდან გამოვალ გარეთ
და იმ დროს თბილი საღამოა
და ოდნავ ბნელა...

1951

* * *

- Rakı mı?
- Bira!
- Bir duble mi?
- Bir duble!
- Buyrun!..
- Teşekkürler!
Köşede oturuyorum...
Dışarıda yağmur yağıyor...
.....
Seni özlüyorum...

O An

Ne zaman şiir yazıp
Dışarı çıksam evden
Ilık bir akşamdır o an
Ve alacakaranlık...
Selam, gökyüzü!
Merhaba, aydınlık Ay!
Her şeyde ben varım
Ve her şey bendedir o an.

Hava işte, şaşırtıcı buluş.
Nefes almak,
Her türlü keşiften üstün.
Bu hava,
Bu nefes tek varlığım benim.
Ve bu varlık
Sanmayın ki
Bir şaka.

Ne zaman şiir yazıp
Dışarı çıksam evden
Ilık bir akşamdır o an
Ve alacakaranlık...

(Gürcüceden çeviren: Fahrettin ÇİLOĞLU)

Gürcü edebiyatından portreler

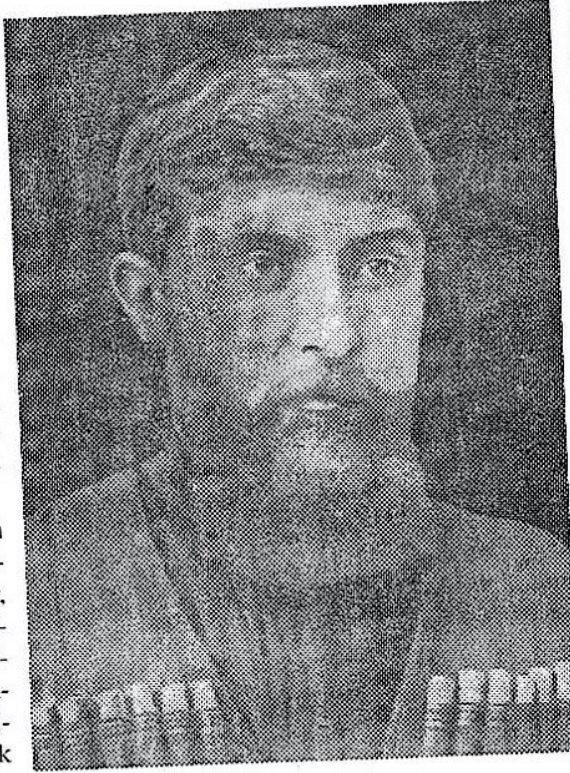
Vaja Pşavela

İsmail YERGUZ

Vaja Pşavela (ვაჟა ფშაველა), Gürcü edebiyat tarihinde özel bir yere sahiptir. Son derece farklı ürünler vermiş, büyük ölçüde mitolojiden esinlenmiştir. Halkın yaşamını çok iyi tanıyan bir yazar olarak yapıtlarına felsefi boyutlar kazandırmış ve büyük şairlik yeteneğiyle özgün bir şiirsel dünya sunmuş, önemli sorunları yeni bir bakışla ele almış ve çözümlemiştir.

Pşavela çok zengin bir miras bırakmıştır. Şiirler, sanatlı düzyazılar, tarihsel yazılar, etnografya ile ilgili yazılar, siyasal ve toplumsal yaşam üstüne yazılar... Bütün yapıtlarında yetenek ve kültürü tüm görkemi ve parlaklığıyla ortaya çıkar. Yazdığı her şey yüce yurtseverlik duygularını ve halk sevgisini dile getirir. Pşavela yaşamının büyük bölümünü dağlarda, ıssız yerlerde geçirmesine karşın, o dönemin Gürcüstan yaşamıyla ilgili hiçbir şeyi gözden kaçırmamıştır. İlia Çavçavadze (ილია ჭავჭავაძე) ve Akaki Tzereteli (აკაკი წერეთელი) gibi, tüm yaşamı boyunca ülkesine hizmet etmeyi bir borç olarak kabul etmiştir. Bu nedenle onun bütün yapıtları yüksek ve soylu şiirsel duygu ve düşüncelerle doludur.

Asıl adı Luka Razikaşvili (ლუკა რაზიკაშვილი) olan Vaja Pşavela, 14 Temmuz 1861'de Pşav'da (ფშავი) Çargali (ჩარგალი) köyünde doğmuştur. İlk çocukluk izlenimlerini orada görkemli bir doğa içinde ve dağlılar arasında edinir. İlk öğrenimini Telavi (თელავი) din okulunda görür,

daha sonra ise Gori (გორი) öğretmen okuluna devam eder. Buradaki öğrenciliği sırasında Gürcü edebiyatıyla daha fazla ilgilenme fırsatını bulur ve okul kütüphanesindeki kitapların hemen hemen tümünü okur. Yalnızca edebi kitaplarla değil, tarihsel, toplumsal, iktisadi ve felsefi yapıtlarla da ilgilenir, eski Yunan felsefesini inceler.

Haziran 1882'de Gori öğretmen okulunu bitirdikten sonra, Gürcüstan'da eğitim ve öğretimin yaygınlaşması için çaba harcar, özellikle halkın haklarının ve çıkarlarının korunmasıyla ilgilenir ve ku-

rulu düzenden yana olanların düşmanlığını kazanır.

Pşavela yüksek öğrenime başlamak amacıyla 1883'de Petersburg'a gider ve Hukuk Fakültesi'ne yazılır. Çalışkan, gayretli, dersleri düzenli izleyen bir öğrenci olarak tanınır, ama maddi olanakları kısıtlı olduğundan bir yıl içinde ülkesine geri dönmek zorunda kalır. Pşavela, Petersburg'dan döndükten sonra Didi Tioneti (დიდი თიონეთი) köyünde öğretmenliğe başlar. Büyük bir hevesle eğitim ve öğretime kadar kendisini, ama kısa süre sonra, ölümüne kadar hiç ayrılmadığı doğum yeri Çargali'ye döner. Tüm yaşamı boyunca Tiflis'e (თბილისი) çok seyrek olarak, yalnızca dergi ve gazete almak, matbaalardaki işleri için gidip gelir. Çok zor koşullarda sürekli ihtiyaç içinde yaşar ve bu olumsuz koşullar doğal

olarak sağlığını bozar. 1915 yılı başlarında zatürree hastalığına yakalanır ve aynı yılın nisan ayında tedavi olmak amacıyla Tiflis'e gider. 23 Mayıs'ta "Gürcüstan Edebiyat Derneği"nin girişimiyle "Devlet Tiyatrosu"nda Vaja Pşavela'nın onuruna bir gece düzenlenir ve bu gece şair için görkemli bir zafer gecesi gibi geçer. Şiirler okur ve dinleyiciler tarafınan coşku ve hararetle alkışlanır. Ama sağlık durumu git gide bozulur. 14 Temmuz'da hastaneye kaldırılır. Hasta şairin tek bir isteği vardır: doğduğu yere dönmek, doğaya kavuşmak. Yaşamının her anında dağları hatırlamaktadır. Öldüğü gün köyünü anmak amacıyla kendisine bir yer yatağı hazırlanmasını, yatağın çevresinin çiçeklerle ve dallarla süslenmesini ister. Zayıflayan bedeni hastalıkla mücadele edemez artık ve Vaja Pşavela 27 Temmuz 1915'de son nefesini verir. Didube'de (დობუბე) Gürcü ileri gelenlerinin gömüldüğü panteona defnedilir. Mezarı daha sonra Mtatzminda (მთაწმინდა) panteonuna nakledilmiştir.

Vaja Pşavela, ender rastlanan lirik şairlerden biridir. Heyecan ve duyguları olağanüstü bir şiirle dile getirmeyi başarmıştır. 19. yüzyıl Gürcü edebiyatında yeni bir lirik tür yaratmış, çok derin düşünceleri açık seçik, düz ve basit bir anlatımla dile getirmiştir. Şiirleri, yaşamı bütün yönleriyle ele alır. Gılgamış, İlyada, Homeros'u hatırlatan bir şairdir. Pşavela da tıpkı İlia Çavçavadze ve Akaki Tzereteli gibi atalarının kahramanlıklarını ve vatan sevgilerini büyük bir coşkuyla aktarmıştır. Denebilir ki tüm yapıtları kahramanlığa adanmış göz kamaştırıcı bir şiirdir. Bu görkem, bu coşku, gerek yarattığı kahramanlar, gerekse üslubuyla büyük bir içtenlik içinde çizilmiştir. Sözelimi kahramanlarından biri Gigi (გიგი), düşmanları tarafından öldürüldüğünde atı ve kılıcı ağlar arkasından. Pşavela son nefesini vermekte olan bir başka kahramanını betimlerken, onun, ülkesine hizmet etme fırsatını bulabilmek için görünmez ve korkunç ölümle mücadele etmek istediğini söyler.

Vaja Pşavela'nın bütün kahramanları her eylemlerinde kahramanlığın yüce duygularını belli etmek isterler. Pşavela'nın şiirleri çoğu zaman yalnızca erkeklerin, savaşçıların değil, aynı zamanda kadınların da kendilerini unutacak kadar vatanlarına adadıkları bir tablo oluşturur. Sayısız karmaşık sorunlara el attığı epik yapıtları da sa-

natsal özgünlüklerle doludur. "Aluda Ketclauri" (ალუდა ქეთლაური), "Konuk ve Evsahibi" (სტუმარ-მისმინებელი), "Yılan Yiyici" (გველის მჭამელი) gibi şiirleri, halk masallarına ve efsanelerine dayanır, olağanüstü şiirsel zenginliklerle dikkat çeker. Folklorik özgünlük Pşavela'nın yapıtlarının yalnızca temelinde değil, üslup ve yapısında da kendini gösterir. Şair şiirlerinde hiç bıkmadan, yorulmadan halk geleneklerini işlemeye çalışmış ve şiirini zenginleştirmek için çaba harcamıştır. Vaja Pşavela halk sanatına başvururken, kullandığı gerece de şiirsel bir atılım kazandırmış, basit bir halk masalından karmaşık yapılı devasa bir yapıt ortaya çıkarmayı başarmıştır. Eleştirmenler onun şiirdeki belirgin özellikli felsefi anlayışın, masal konularını işlediği şiirlerde rastlanabilecek fikirlerden daha derin ve köklü olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla Pşavela'nın bazı şiirlerindeki halk motiflerinin rolünü abartmamak gerekir.

Bu şiirlerdeki kahramanlar çevrelerindeki insanları aşabilmeyi başarmış sıradan insanlardır. Toplumla "ben"lerini her şeyin üstünde tutan bireyciler olarak değil, özgürlük, yüksek bir ahlak ve insanlık aşkıyla dolu bireyler olarak çatışırlar. Bu insanlar insanlığın en yüksek idealleri için mücadele eden baş kaldırmış insanlardır.

Pşavela'ya göre toplumun kuralları sert ve acımasızdır. Her bireyden tam bir bağımlılık ister. Toplum hiçbir biçimde bir bağımsızlık gösterisini kabul etmez ve bireycilik ve toplum arasındaki çatışmalar trajik bir yoğunluk kazanır. Vaja Pşavela bu bireycilik ve toplum arasındaki çatışmayı "Aluda Ketclauri" adlı şiirinde son derece dramatik bir tarzda ele almıştır. Kahramanı toplumda hüküm süren davranış kurallarını ihlal eder, yüzyıllardır köruklenen yaşam kurallarını eleştirel bir anlayışla sergiler.

Pşavela iki geleneğin, kanlı intikamcılığın ve konukseverliğin çatıştığı "Konuk ve Evsahibi" adlı şiirinde de aynı türden bir çatışmayı sergiler. Vaja Pşavela'nın edebi mirasını oluşturan sayısız şiir arasında derin bir felsefi düşüncüyü dile getiren "Yılan Yiyici" önemli bir yer tutar. Bu şiirin kahramanı Mindia (მინდია) bilgeliği temsil eder.

Vaja Pşavela olağanüstü bir doğanın şairi ve temsilcisidir. Doğanın bütün sırlarını bilen bir şairdir ve Gürcü şiirinde bu açıdan onunla boy öl-

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

საქართველოს საბჭოთაო კავშირის კულტურის მინისტრის განკარგულებაშია

ჭუშებლექ ბირ ბაშკა ისიმ იოქტურ. ჲარატტი ჲან-
ზარალარ დოღანის კენდისი კადარ ოლუმსუდურ. ბუ
ტაბლოარი ვე იმავლარი ოლაღანუსტუ იენი ვე ოვგუნ ბირ
ბიჭიმდე ჲარატმისურ. ონუნ შიირინის დოღანის გორ-
კემლი ბირ შიირი ოლდუღუნო სოილემეკ იანლის ოლმავ.
ამა შაირის იღი ვე დიკკატინი ჩეკენ დოღანის ნე დის
გუზელიღი ნე დე იჩ ბუიუსუდურ. შაველა'ნის შიირი დო-
ღანის რუჲუნა გირე, დოღანის ჲერ კოშესინდე Ჲაშამი
არარ. ონა გორე Ჲაშამ ოუ ბუაჭაი ბელი ოლმავან ვე
გორკემლი, გიზლი ბირ Ჲაშამ სურენ, დუშუნენ, კონუ-
შან, ჲისსედენ ბირ Ჲარატმისურ. დოღადა ჲერ შეი Ჲაშამ-
მი თენეფუს ედერ. ო და ონლუ შაირ ნიკოლოზ ბარატი-
ვილი'ნის (ნიკოლოზ ბარათაშვილი) გორუშერინი
Ჲაილაშარ ვე ცანსივ ვარლიკლარ არასინდა გიზლი ბირ დილ
ოლდუღუნა ვე ონლარის კონუშმალარინის ანლამინის
ოტეკი დილდერდენ დავა ონემლი ოლდუღუნა ინარის.

ვაია შაველა დოღანის სირლარინი ოღრენმისურ, დო-
ღანის ოიუმუნის სოეცუსუდურ. "Ჲავრუ კარაცანის
ჲიკაიესი", "მენეკშე", "დოღანის კაილაჭაი",
"კურუ გურგენ", "აღლაიან კაია", "კოკლერ",
"Ჲუკსეკ დაღლარ", "გეიკი", "ორმანა ბაკინ",

"დოღანის კუაჭაინდა", "ორმან აღლაიორ" გიბი
დუივარაიარინდა ვე ბირჩოკ შიირინდე Ჲანსი დუივუ,
დუიშუნე ვე ჲეიეცანლარი არასინდა დოღანის ბუთუნ
ოლგულარინი სერგილერ, Ჲანსი ვე დოღაი ბირლესტირენ
ბაღლარი ჲისსეტირირ ბიზე.

ვაია შაველა'ია გორე "ღერ Ჲარავარ ჲერ შეიდენ
ონე კენდისინე ოვგუ ბირ დილე საღივ ოლმალადურ, ჩუნ-
კუ დილ Ჲარავარის Ჲუივუ, ფივონომისი Ჲა და დავა დოღ-
რუსუ რუჲუდურ, Ჲარავარის ბირეისელიღი, კიშილიღი, 'ბენ'ი
ბურადა გიზლიდურ". შაველა'ნის ბუთუნ ედები ეტიკნი-
ღინის თემლი ბუნა დავანარ. შიირლერინდე ჲალკ დილი-
ნდენ, ჲალკ დეიიმლერინდენ ბუივუ ოლჩუდე Ჲარარლან-
მისურ, ამა ო ჲალკ დილინდენ აღდიღი სოეცუკლერი ვე
დეიიმლერი კლიშე ბიჭიმინდე კულანმავ, ონლარი შიირ-
სელ ბირ ტიტრეშიმ კატარ. გურცუ ედებიარინდა Ჲილ კეი
ონუნ კულანმის ოლდუღუ ჩოკ საივდა სოეცუკ მო-
დერნ გურცუ ედებიარ დილინე კოკ სალმისურ.

ვაია შაველა'ნის "ალუდა კეტელაური", "კონუკ
ვე ევსაღიბი" ვე "Ჲილან Ჲიიიცი" აღლი შიირლერი, ტენ-
გივ აბულადზე'ნის (თენგივ აბულაძე) სემბოლისტი
ფილმი "Ჲაკარის"ა (გედრედა)ესინ კაილაჭაი ოლმისურ.

Eninde sonunda dünya kardeşliği

Fahrettin ÇILOĞLU

Gürcü ve Türk yazar ve şairlerin 15 Temmuz'da, İstanbul Taksim'de TOBAV'ın (Tiyatro, Opera ve Bale Vakfı) lokalinde gerçekleşen buluşmasında, şair Cezmi Ersöz bir kitabını Gürcü şair ve yazar Pridon Halvaşi'ye armağan etti ve şu sözleri yazdı: "Eninde sonunda, dünya kardeşliği bizim olacak". Bunu yazarken, Pridon Halvaşi'nin (ფრიდონ ხალვაში) 1988'de Almanya'da yayımlanan *Eninde Sonunda* adlı kitabına da hiç kuşkusuz gönderme yapmıştı. Ayrıca bir hoşluk yaratmak için Latin harfleriyle Gürcüce yazmıştı bu güzel sözleri. Benzer bir buluşma, geçen yıl 30 Kasım'da Türkiye Yazarlar Sendikası'nda ve 1 Kasım'da yine TOBAV lokalinde gerçekleşmişti. Bu buluşmada çağdaş Gürcü edebiyatının ünlü adları şair ve yazar kardeşler Tamaz Çiladze (თამაზ ჭილაძე) ve Otar Çiladze (ოთარ ჭილაძე) konuk edilmişlerdi.

Bu buluşmanın henüz sıcaklığı soğumadan yeni bir buluşmanın gerçekleşmesi, hiç kuşkusuz gurur ve keyif vericiydi.

TOBAV'ın lokalinde Gürcüstan'dan yazar ve şair, şimdi aynı zamanda parlamento üyesi olan Pridon Halvaşi'nin yanı sıra çeşitli dillerden Gürcüceye yaptığı çevirilerle tanınan ve yine bugün parlamento üyesi olan Cemal Aciaşvili (ჯემალ აჯიაშვილი) konuk olarak; Türkiye Yazarlar Sendikası başkan yardımcısı yazar Emin Karaca, sendika üyesi yazar ve şairler Zeynep Aliye ve Cezmi Ersöz de Yazarlar Sendikası'nı temsilen katıldılar. Yazar ve şairlerle birlikte, izleyicilerin de katılımıyla süren uzun söyleşi ve sohbet, Pridon Halvaşi'nin ve Zeynep Aliye'nin kendi şiirlerini okumasıyla son buldu. Bu sohbet-söyleşinin önemli bölümlerini aktarıyoruz:

*

Emin KARACA. Türkiye Yazarlar Sendikası olarak daha geniş katılımlı bir toplantı yapmak isterdik. Gürcüstan'ın değerli yazar ve şairleri, Pridon Halvaşi ve Cemal Aciaşvili'nin İstanbul'da bulunmalarından gerek geç haberdar olmamız, gerekse yaz tatili olması nedeniyle ancak üç kişi olarak burada bulunuyoruz. Zaten Sayın Halvaşi, 1989 yılında sendikamızı ziyaret ettiğinde, sendikamızın o dönem yöneticileri, önemli yazar ve şairlerimizle tanışmışlar. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın bugünkü yöneticileri de o zamanki yöneticilerin izinden gitmektedir. 1989 yılında çekilmiş bu fotoğrafa bakınca, aramızdan iki kişinin ayrılmış olduğunu görüyorum: Aziz Nesin ve Kemal Sülker. Yazarlar Sendikası adına burada bulunan arkadaş-

larım ve ben, Pridon Halvaşi'yi ve Cemal Aciaşvili'yi tanımaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Geçen yılın sonbaharında yine Gürcüstanlı yazar ve şair kardeşler Çiladze'lerle birlikte olmuştuk. O zaman da, ilişkilerimizi geliştirme, kültür alışverişinde bulunma yönünde konuşmuştuk, ancak ne yazık ki henüz bir adım atabilmiş değiliz. Gürcüstan Yazarlar Birliği üyesi olmalarının yanında, parlamento üyeleri de olan bu arkadaşlarımızla neler yapabileceğimiz konusunu, bir kez daha konuşmamız, ele almamız yararlı olacaktır sanırım.

Pridon HALVAŞI. Hiç kuşkusuz biz de bu amaçla burada bulunuyoruz. İlişkilerimizi iş yapmaya yönelik olarak geliştirmek istiyoruz. Yeni yayımlanmış kitapların karşılıklı olarak değişimini arzuluyoruz. Arkadaşım Cemal Aciaşvili, Gürcüstan'da değişik dillerden Gürcüceye edebi çevriler yapan en önemli çevirmenlerden biri. Avrupa'nın, Arap ve Fars edebiyatlarının önemli klasiklerini, İspanya'da ve Avrupa'nın değişik ülkelerinde yaşamış olan Yahudi yazarların yapıtlarını asıl dillerinden dilimize kazandırdı; Almandan Rilke'yi, İngilizceden Shakespeare'i çevirdi. Cemal ayrıca İspanyolca ve İtalyancadan da çeviriler yapmaktadır. Biz, günümüz Türk yazarları ve şairleriyle burada bir arada bulunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Biz bu görüşme sonrasında, parlamento ve Yazarlar Birliği'ne bilgi sunacağız, ilişkilerimizin daha da gelişmesi için bu iki kurumdan da ciddi adımlar atmasını talep edeceğiz.

Türk edebiyatının çok köklü bir edebiyat olduğunu biliyoruz, Nâzım Hikmet'ten başlayarak pek çok Türk yazarı ve şairi tanıyoruz; Sovyet döneminde pek çok Türkçe yapıt Gürcüceye çevrildi. Kişisel olarak ben, 1970 yılında Türkiye'ye ilk kez geldiğimimde Haldun Taner'i tanımış, onunla birlikte İstanbul'dan Ankara'ya gitmiş, Ankara'da bir oyununu kendisiyle birlikte izlemiştik. Nâzım Hikmet'i de Moskova'da tanımış, orada öğrenimimi sürdürürken bir yıl boyunca yakınında yaşamış, pek çok şiirini çevirmiştim. Hiç kuşkusuz Nâzım Hikmet o zamanlar bir komünist olarak biliniyordu; biz onu Türkiye'nin büyük bir yurtseveri, Türk şiirinin önemli reformcusu, dünyaca ünlü şair olarak tanıdık. Aziz Nesin ile burada karşılaşmış olmamın dışında, Sovyet döneminde Gürcüstan'da ve Moskova'da da birkaç kez birlikte olduk; büyük saygı duyduğum yazarlardan biri o. Bunların dışında, Gürcüceye de çevrildikleri için Türk edebiyatının eski şairlerini ve

yazarlarını da tanıyorum. Türk edebiyatı böylesine büyük ve bizde de tanınıyor. Biz de, köklü bir geleneğe sahip olan Gürcü edebiyatının Türkiye’de bilinmesini ve tanınmasını arzuluyoruz. Bizler, Yazarlar Sendikası’nın önerdiği kuşağı, yazar ve şairleri bu yeni dönemde de çevirmek istiyoruz.

Sözlerimi birkaç cümleyle tamamlamak istiyorum. Son yıllarda burada Türkçe olarak, Gürcü kültürünü tanıtan iki dergi yayımlanmaktadır: *çveneburi* ve *mamuli*. Bu dergilerin yaşaması için, sanırım Türk yazarların da desteği önemlidir ve bu dergiler Gürcüstan’daki kültürel ve edebi gelişmeleri Türk okurlarına yansıtabilirler. Biz de Gürcüstan’daki kültürel gelişmelerle ilgili bilgileri bu iki dergiye gönderir, bu dergiler de yeni gelişmelerle ilgili enformasyonu Türk yazarlara, Türk okurlara aktarabilirler.

Emin KARACA. Halvaşi’nin burada saydığı adlar, Türk edebiyatının temel taşları, klasikleri. Ancak Türk edebiyatı da gençleşiyor, gelişiyor; yeni yeni kuşaklar yetişiyor, bu klasik değerlerimizin üzerine. Bundan dolayı Yazarlar Sendikası’nın önerisiyle seçme yapmak pek sağlıklı olmayabilir de. Bir zenginliği yansıtabilmek için belki önce bir antoloji düşünülebilir; örneğin 1970’lerden bu yana Türk edebiyatı gibi, öykücüsü, romancısı, eleştirmeni ve şairiyle... Belki böyle bir çalışma sonrasında seçim yapmayı da değerli Gürcü arkadaşlarımıza bırakmış oluruz. Geçmişte yaşananlar biraz eşitsiz bir gelişme gibi geliyor bana. Sovyet döneminde, Gürcü ve Kafkas edebiyatları doğrudan değil, Moskova’dan dolaşarak geliyordu bize. Rus yazarlar çok fazla çevrilirken federasyonu oluşturan diğer ülke yazarlarını tanımadığımızı görüyorum. Şu anda bile hafızamı zorlayınca hatırlayabildiğim tek isim Dumbadze. ama onun güneşle başlayan romanının adını tam olarak anımsayamıyorum. Sovyet sonrası dönem, koşulları biraz daha eşit hale getirdi. Şimdi Türk ve Gürcü kültürlerinin bire bir ilişki kurması mümkün ve geçmiş dönemin olumsuz yanlarını da geride bırakabiliriz.

Cemal ACIŞVİLİ. Ben Doğu dilleri uzmanıyım, ama ne yazık ki Türkçe bilmiyorum. Ancak bizde uzun yıllardır Türk dili ve edebiyatı öğretiliyor üniversitede; çok iyi Türk dili uzmanlarımız var. Benim öğrencilik yıllarımda el yazısıyla yayımladığımız bir gazetemiz vardı; Türk edebiyatı, Fars ve Arap edebiyatlarından çevirilerin yayımlandığı. Bu gazetede, benim kuşağımdan Türkçe çevirmenlerin çevrisiyle Nâzım Hikmet, Haldun Taner, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Orhan Veli, Mihri Hatun, Evliya Çelebi gibi yazar ve şairlerin çevirileri yer aldı. Bu üç dilden yapılan çevirileri biz daha sonra bir kitapta topladık. Bu tam yirmi beş yıl önceydi. Bizde Türk edebiyatına ilgi hep vardı ve bugün de var; iyi çevirmenlerimiz var ve bunlar doğrudan Türkçeden çeviriyorlar. O dönemde Gürcüstan’da merkezin, Moskova’nın izni olmadan herhangi bir kitabın yayımlanması söz konusu olmazdı. Şüphesiz gülünç bir durum söz konusuydu; Türkiye iki adım ötemizdedeydi ve biz Moskova’dan Türkiye ile ilişki kurmak zorunda bırakılıyorduk. Şimdi bağımsız bir ülkeyiz, komşu ülkeleriz; el ele verip birbirimizin edebiyatlarını çevirelim.

Emin KARACA. Evet, gerek Batum, gerekse Tiflis bize Moskova’dan daha yakın. Ben biraz önce eşitsiz durumdan söz ederken, kendi ayıbımızı dile getirdim. Biz Balkanlar’da olduğu gibi, Kafkaslar’daki kardeşlerimizle gecikmiş olan ilişkilerimizi geliştirmek istiyoruz. Çatalca Festivali’nde “Balkan şiir günleri” düzenlemiştik. Bir başka festivalde, örneğin Karadeniz kıyısındaki kentlerimizdeki festivallerden birinde, Türkiyeli Gürcü kardeşlerimizin de yardımlarıyla, Gürcü şairleri çağırıp benzer biçimde şiir günleri düzenleyebiliriz.

Zeynep ALİYE. Emin Karaca arkadaşımın sözlerine katılıyorum. Antoloji fikri gerçekten iyi. Belki Gürcü ve Türk yazar ve şairlerin birlikte yer aldığı bir antoloji de hazırlanabilir. Kültürel değişimin sağlanması önemli bir konu, birbirimizi tanımaya ihtiyacımız var, burnumuzun dibindeyiz edebiyatlarımızı bilmiyoruz, bu kadar yakinken uzağa düşmek şaşırtıcı ve üzücü. Ben kendimi de eleştiriyorum bu anlamda. Sözü edilen dergileri bugüne kadar tanımıyorduk, arkadaşlarımıza duyurusunu yapalım ve bizler de katkıda bulunalım. Sizlerden gelen ürünleri biz de değerlendiririz. Önümüzdeki dönem belki *Yazarlar Dünyası*’nı yeniden çıkaralım ve o zaman sizden gelecek ürünlere daha fazla yer ayırabiliriz. Önümüzde TÜYAP’ın kitap fuarı var; yabancı ve Avrupalı yazarlarla buluşuyoruz. Sizleri de buraya aramızda görürsek seviniriz. Bunun için olanaklarımızı harekete geçirelim.

Cezmi ERSÖZ. Ben şimdi Pridon Halvaşi’nin kitabını (*Eninde Sonunda*) okurken çok güzel iki dizeye rastladım; “Can Arkadaşım” şiirinde. “Nerede bir Gürcü gömülüyse/ Yurdu orası onun.” İşte bir şair, barışı, dostluğu, evrenselliği bu kadar iyi anlatabilir. Belki de bizim de çok özel bulacağımız bir takım değerler, hasretler, rüyalar Gürcüstan’da, Batum’da saklı olabilir. Dolayısıyla bize bir pencere açtığınız için teşekkür ediyorum. Barışın gerçek savaşçılarının şairler ve yazarlar olduğu artık anlaşılmıştır. Biz Türkiyeliler, ırkçılık, milliyetçilik ve şovenizmden çok çekmiş insanlarız; sıradan insan olarak olsun, şair olarak olsun, yazar olarak olsun... Dostluk ve barış için elimizden geleni yapalım; bu inançla Sayın Halvaşi’ye armağan ettiğim kitabıma da “Eninde sonunda, dünya kardeşliği bizim olacak” diye yazdım.

Yakın geçmişte Gürcüstan-Türkiye ilişkileri

Nodar KOMAHİDZE

Her şeyden önce bağımsız Gürcüstan Devleti için Türkiye ile iyi komşuluk ilişkilerinin önemini ne olduğu üzerinde duralım. Bütün dünya için belirleyici önemi olan Helsinki Nihai Senedi'ni Türkiye de imzalamıştır. Bu da bugünkü dünyada ve Avrupa'da Türkiye'nin yerinin ne olduğunu açıkça göstermektedir. Bunun ayrıca komşu devletler için ilkel bir önemi ve değeri bulunmaktadır.

Gürcüstan'ın bugünkü yönetimi ülkemizin önüne serilen bu yöndeki açılımları gözönüne alarak son derece gerekli adımlar attı. Bunun en önemli sonuçlarından biri de Türkiye Cumhuriyeti ile yapılan görüşmeler sonunda imzalanan anlaşmalardır. Ancak bu konuya girmeden önce, Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti ile Ankara hükümeti arasında ilk diplomatik ilişkilerin nasıl ve hangi ortamda kurulduğunu ayrıntılarıyla hatırlamamızın yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

24 Eylül 1920 tarihinde Türkler ile Ermenistan arasında savaş başladı. Türk ordusu 30 Ekim'de Kars'a, 7 Kasım'da Gümrü'ye girdi. Aynı anda Bolşevik Rusya'nın orduları da Azerbaycan'dan Ermenistan'a girerek saldırıya geçti. Ermeni Hükümeti iki ateş arasında kaldı. Türk orduları Ermenistan'da ilerleyerek Gürcüstan sınırına yaklaşıyordu. Ermenistan karşısında zafer kazanmaktan cesaret alan Türk ordusunun tıpkı 1918'deki gibi Gürcüstan'a girmesi ihtimali vardı. Bu ortamda Gürcüstan hükümeti ülke savunmasını sağlamak amacıyla seferberlik ilan etti.

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Vekili Kote Sabahtaraşvili 22 Kasım'da yurtdışındaki temsilciliklerine şu bilgiyi veriyordu: "Kemal Paşa'nın ordularının Ermenistan'a girmesi sınırlarımızı doğrudan bir dış tehlike ile karşı karşıya bıraktı ve bu tehlikeyi bertaraf etmek için ülke bütün enerjisiyle harekete geçti. Kemalistlerin nihai niyetlerinin ne olduğu bizim için meçhul olduğu için sınırlarımızı korumak üzere önlemler alıyoruz."

Tam bu sırada Ankara hükümetinin temsilcisi Albay Kâzım Bey Tiflis'e geldi. Gazetecilerle görüşmesinde misyonunun amacı hakkında şu bilgiyi verdi: "Hükümetim, Gürcüstan hükümeti ile iyi ni-

yet ve dostane ilişkilerin tesisi için tam yetkiyle beni görevlendirdi. Ankara hükümetinin görmek istediği yegâne şey Gürcüstan'ı bağımsız ve güçlü görmektir. Ankara hükümeti ile Gürcüstan'ın ilişkileri temelinde bu iki yaklaşım içinde belirlenecektir."

Anadolu hükümetinin temsilcisi Gürcüstan'da dostça karşılandı. Sakartvelo gazetesi o günlerde "Biz ve Osmanlı Ülkesi" başlığı ile yayımladığı başyazısında şöyle diyordu: "Ankara hükümetinin Gürcüstan konusunda takındığı tutumu memnunkula haber aldık. Ankara bizimle dostça bir tonla konuşuyor ve bizim de bu dostluk niyetlerine samimiyetle karşılık vereceğimiz aşikârdır. Gürcüstan'ın hangi ağır şartlar altında devlet olmaya başladığını Kâzım Bey iyi biliyor. Ankara'nın taahhütüne inanıyoruz."

1920 yılının Aralık ayı ortalarında Ankara hükümetinin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey Tiflis'e geldi. Bekir Sami Bey Kuzey Kafkasya ve Bakü üzerinden Ankara'ya dönüyordu, Tiflis'te Gürcüstan hükümeti ile yaptığı resmi görüşmelerin sonunda Gürcüstan'ın Ankara'da büyükelçilik açması kararlaştırıldı.

Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti'nin Ankara büyükelçiliğine Svimon Mdivani atandı. O zaman Sovyet Rusya'nın Ankara büyükelçisi Svimon'un kardeşi Budu Mdivani idi. Dünya diplomasi tarihi böyle bir duruma yabancıdır: İki kardeş aynı ülkede iki ayrı devletin büyükelçileriydi.

27 Aralık'ta Gürcüstan diplomatik heyeti Batum'a hareket etti. Batum'dan sonra Osmanlı ülkesine gelen heyet burada büyük bir saygı ile karşılandı. Trabzon'da yerel yönetim tarafından heyetimiz törenle kabul edildi. Her yerde, Türkiye ile Gürcüstan arasında bizzat Bekir Sami Bey tarafından temeli atılan iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin önemi vurgulanıyordu.

31 Aralık 1920 tarihinde Gürcüstan'ın elçisi gece Ankara'ya geldi. 2 Şubat 1921'de Türkiye dışişleri bakanı Bekir Sami Bey tarafından kabul edilen Svimon Mdivani'ye, Kemal Paşa'nın kendilerini ilk kabulünün ve güven mektubunun sunulmasının 8 Şubat'ta saat 15.00'te gerçekleşeceği bildirildi. Gür-

cüstan heyetinde, şu anda Amerika Birleşik Devletleri genelkurmay başkanı olan Orgeneral John Malhaz Shalikhavili'nin babası Dimitri Şalikaşvili de bulunmaktaydı.

Saat 14:00'te Hikmet Bey ve Kemal Paşa'nın yaveri Gürcüstan büyükelçiliğine geldiler. Yaver, babası uzun yıllar önce Türkiye'ye göç eden Ançabadze idi. Heyet saat 15.00'te Mustafa Kemal Paşa tarafından makamında kabul edildi. Gürcüstan heyetinin tüm üyelerinin katıldığı kabul birbuçuk saat sürdü. Svimon Mdivani, Mustafa Kemal Paşa'ya güven mektubunu sundu. Burada yapılan görüşmede büyükelçi; "Kelimenin tam anlamıyla bir diplomat değilim, gizli diplomasinin kurallarını da bilmiyorum ve buraya, buradaki görüşmelerde her şeyin açık sözlülük ilkesine dayandırılmış olması için gönderildim" diye bir açıklama yaptı.

Mustafa Kemal, samimiyeti için elçiye teşekkür ederek kendisi için de böylesi bir samimiyet ortamında geçen görüşmelerin mutluluk verici olduğunu belirtti. Yeni Türkiye'nin önderi Gürcüstan'ın hukuken tanınmış olmasından dolayı elçiyi kutladı ve bunun Türkiye için mutluluk verici olduğunu söyleyerek; "Bizi Gürcüstan ile birleştiren yalnız sempati değil aynı zamanda hedeflerimizin de bir olmasıdır. Bizim Batıda güçlü düşmanımız var ve güçlü bir Doğuya ihtiyacımız var. Özellikle güçlü bir Kafkasya'ya, Kafkasya'da ise en önemli ulus olan Gürcülerin güçlü olmasına ihtiyacımız var. Bize güçlü bir bağımsız Gürcüstan lazım. Biz, Kafkasya'nın diğer ülkelerinin de bağımsız olabilmeleri için Gürcüstan ile birlikte çaba sarfetmeliyiz" dedi.

Svimon Mdivani cevabi konuşmasında şu açıklamada bulundu: "Doğuda bize güçlü Türkiye ve güçlü Gürcüstan lazım. Gürcüstan yabancı hakimiyetinin ne olduğunu iyi bilir, çünkü ülkemiz 117 yıl boyunca Çarlığın boyunduruğu altındaydı, bağımsızlık için savaşıyordu ve çektiği cefalar başarıyla taçlandı."

Türk dostlarımızın da yardımıyla kısa süre önce Türkiye Başbakanlık Arşivi'nden özgün bir belgenin fotokopisini aldık. Bu belge Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti'nin resmen tanındığına dair 5 Şubat 1921 tarihli kararını ve belge yeni Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanmıştır.

Görüldüğü gibi Mustafa Kemal Transkafkasya'da bağımsız ve güçlü bir Gürcüstan'ın varlığın-

dan yanaydı ve Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti ile diplomatik ilişkilerin kurulması için inisiyatif bizzat kendisi üstlendi. İki komşu devlet arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler bakımından da büyük önemi vardı.

Maalesef tarihin dileği başkaydı. Mastafa Kemal'in Gürcüstan büyükelçiliğine kabulünden 17 gün sonra Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti yıkıldı ve ülkemiz bağımsızlığını ikinci kez yitirdi. Ülkelerimiz arasında eşit haklara dayalı ve uygar ikili ilişkilerin yeniden kurulması için aradan 70 yıl geçmesi gerekti.

Türkiye ile iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi ile pekiştirilmesi süresinde yeni ve tarihi dönüşüm noktasını Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in 1992 yılının Mayıs ayında Gürcüstan'a yaptığı resmi ziyaret oluşturur.

Gürcüstan Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı Eduard Şevardnadze tarafından kabul edilen Hikmet Çetin kendisiyle ikili ilişkiler, uluslararası ilişkiler ve bölgesel sorunlar konusunda görüş alışverişinde bulundu. Gürcüstan-Türkiye ilişkilerine değinen Eduard Şevardnadze; iki ülkenin barış, istikrar, güven ve iyi komşuluk biçiminde formüle edilmiş ortak çıkarları olduğunu altını çizerek, iç anlaşmazlıklara olan yaklaşımlarımızın buradan hareketle belirlenmesinin gerektiğini söyledi. Şevardnadze konuşmasına şöyle devam etti: "İçişlerine karışmama ilkesi yine sarsılmazdır, fakat güven ve açık kapılar atmosferinde güçbirliği yapılarak birçok yararlı iş yapabiliriz. Bu bağlamda biz, barış ve güvenin pekiştirilmesi amacına hizmet edecek bölgesel örgütlenmelerin oluşturulabilmesi fikrini ortaya attık ve bu fikrimiz taraftan topladı. İlişkilerimiz iyi başlamıştır, ilk adımlar atılmıştır ve başarıyla yol alacağımızı ümit ediyoruz."

Hikmet Çetin de yaptığı açıklamada; "Türkiye, Gürcüstan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biridir. Halklarımızın tarihinde birçok ortak şey vardır. Ülkemizde Gürcü kökenli çok sayıda vatandaş olduğu gibi ülkenizde de Türkler yaşamaktadır. Ben bu insanların ülkelerimizin halklarını birleştirecek canlı köprü olacaklarına eminim" dedi.

Hikmet Çetin'in bu gezisi sırasında Gürcüstan ve Türkiye Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasına dair protokol imzalandı. Anılan protokolün imza töreni iki komşu ülke ile milletten

barışçıl ve iyi komşuluk ilişkileri tarihinin önemli bir dönüm noktası oldu. Sözkonusu protokolün yanı sıra çok önemli anlaşmaların mümkün olan en kısa süre içerisinde imzalanmasını teminen tarafların görüşmeler yapmasına dair bir de deklarasyon yayımlandı.

30 Temmuz 1992 tarihinde, Gürcüstan Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı Eduard Şevardnadze'nin resmi davetine icabet eden, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel Tiflis'i ziyaret etti. Bu ziyaret, Gürcü ulusunun özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmasından sonra Gürcüstan'a bu düzeyde (başbakanlık düzeyinde) yapılan, böylesi ölçekte ve böylesi önemde gerçekleşen ilk ziyaretti. Gürcüstan Devlet Konseyi başkanı ve Türkiye Cumhuriyeti başbakanı arasında Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin geliştirilmesi hakkında görüşmeler yapıldı.

Görüşmeler sırasında iki tarafı da ilgilendiren kapsamlı politik, ekonomik ve kültürel sorunlar müzakere edildi. Görüşmelere ana motif olarak dayanışma ve dostluk duyguları eşlik ediyordu. Görüşmeler sırasında hiçbir görüş ayrılığı doğmamış, karşılıklı anlayış ve iyi niyet hakim olmuş ve iki taraf da görüşülecek hemen hemen her konuya pratik yaklaşım içinde olmuşlardır. İkili ilişkiler ve global dünya sorunlarına olan yaklaşımlar konusunda görüş alışverişinde bulunuldu. Taraflar özellikle mevcut ilişkilerin durumu ve geliştirilmesinin açılımları üzerinde durdular. İki ülkenin de, Gürcüstan-Türkiye ilişkilerinin uluslararası hukuk sorunlarının temel oluşturacağı bir düzlemde gelecekte daha da geliştirilmesi için kararlı oldukları memnuniyetle belirtildi. İki ülkenin de yararına olarak politik, ekonomik, ticari, kültürel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi dilekleri teyit edildi ve bu yönde hızlı adım atılmasının zorunlu olduğu dile getirildi. Bölgesel ilişkilerin normalleştirilmesi konusunda iki ülkenin oynayabileceği rol belirtilecek bölgede yaşayan halkların barış içinde yaşamalarını sağlayacak koşulların yaratılması için son güçleriyle çaba sarfetmeleri kararlaştırıldı.

Görüşmeler sırasında Süleyman Demirel; "Türkiye her zaman Gürcüstan'ın yanında olacaktır. Ortak sınırimız, ortak denizimiz ve ortak çıkarlarımız var. Bizim yolumuz politikada, ekonomide ve kültürde sıkı bir işbirliği yoludur" dedi.

Eduard Şevardnadze ve Süleyman Demirel 30 Temmuz 1992 tarihinde geniş kapsamlı bir devlet-

lerarası anlaşma olan "Gürcüstan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Arasında Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması"ni imzaladılar.

Bu temel anlaşmanın yanı sıra altı adet önemli belge daha imzalandı: "Eğitim, İlim, Kültür ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması", "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması", "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Hakkında Anlaşma", "Uluslararası Kara Taşımacılığına Dair Anlaşma" ve "Denizcilik Anlaşması".

Eduard Şevardnadze bununla ilgili olarak; "Bugün Türkiye ile çok önemli anlaşmalar paketine, en önemlisi de dostluk, işbirliği ve iyi komşuluk hakkında temel bir anlaşmaya imza attık. Türkiye artık eski Türkiye değil. O, hayret edilecek bir ölçüde değişti. Türkiye Gürcüstan için de değişti, bize yeni çehresini gösterdi. O yalnız komşumuz değil, aynı zamanda dostumuzdur. Bu, Gürcü ve Türk halklarının ilişkilerinin tarihinde gerçek bir temel taşıdır" dedi.

Gerçekten de, iki ülke arasındaki ilişkilerin bundan sonraki gelişimi açısından bu anlaşma tarihsel bir öneme sahiptir. Gürcüstan ve Türkiye ilişkilerinin karakteristik olarak yeni etabın kaynağı bu anlaşmadır ki ilkesi anlaşmanın adından da anlaşılacağı gibi dostluk, işbirliği ve komşuluk olacaktır.

Anlaşma giriş bölümü ile 14 maddeden oluşuyor ve bu anlaşmada iki ülkenin sınırlarını belirleyen 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması'na atıfta bulunulmuştur.

Belirtmemiz gerekir ki, bizde olduğu gibi yurtdışında da sınırlar konusunda Kars Antlaşması gereği gibi değerlendirilememekte ve kanımızca bunun bir dayanağı da bulunmamaktadır. Günümüz koşullarında sınırların değişmezliği ve dokunulmazlığı ilkesi Türkiye ile olan ilişkiler bakımından çok önemlidir ve 30 Temmuz 1992 tarihli anlaşma bu konuyu karara bağlamaktadır. Kars Antlaşması'nın bazı diğer maddelerine gelince (örneğin 2, 6 vb) Süleyman Demirel'in basın toplantısında belirttiği gibi; "Kars Antlaşması o dönemdeki gereklilik ve koşullar gözönünde tutularak imzalanmıştır".

30 Temmuz Anlaşması, "tarafların 13 Mart 1921 Kars Antlaşması'na sadık kalacaklarını, bu anlaşmanın iki ülke arasındaki sınırları nihai olarak belirlediğini kabul ettiklerini, diğer maddelerine ise ülkelerinin kanunları, mevcut uygulamalar ve üstlendikleri uluslararası yükümlülükler çerçevesinde sadık kalacaklarını" beyan etmektedir.

Bunun anlamı nedir? Biz, Osmanlı İmparatorluğu'nun Gürcüstan toprakları üzerindeki hak iddialarının kesin olarak ortadan kalktığı inancındayız. Bugün, Kars Antlaşması'nın bazı maddelerinin güncel yorumuyla karşı karşıyayız. Örneğin, anlaşmanın maddelerinde öngörülen bazı hükümlerin tarihsel dencyimlerin birikimini de gözönünde bulundurarak bugün gözden geçirdiğimiz zaman, meselelerin 1921 anlaşmasına konan ve Türkiye'ye bazı ayrıcalıklı haklar tanıyan maddelerle ilgili olduğu şüphesizdir. Bugün ise, 70 yıllık uygulamanın gerçekte bu maddelerin dayanağını ortadan kaldırdığı ve eğer bu anlaşmanın her maddesinin hükmünün bundan böyle iki ülkenin yasaları ve üstlendikleri uluslararası yükümlülükler çerçevesinde geçerli olacağını da gözönüne alırsak, Kars Antlaşması'nın yalnızca sınırları belirleyen bölümünün yürürlükte kaldığı aşikârdır. 30 Temmuz 1992 anlaşmasının giriş bölümünde zikredilen ve karşılıklı ilişkilerin düzenlenmesinde her iki ülkenin de uyması zorunlu yükümlülükler olarak pekiştirilen egemenlik haklarına saygı, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, sınırların değişmezliği ve içişlerine karışmama ilkeleri tarafımızdan varılan bu sonucun sağlam bir dayanağını oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Anayasası ve hedeflerine, Helsinki Nihai Senedi'ne, yeni Avrupa için Paris Şartına, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı belgelerine sadık kalacaklarını beyan etmeleri Türkiye ve Gürcüstan'ın karşılıklı çıkarlara dayalı işbirliğini yeni, çağdaş ve uygar düzeyde sürdürecekleri konusunda belirttikleri kararlılıklarının ne kadar ciddi olduğunun önemli bir göstergesidir.

Bazıları ısrarla, 30 Temmuz Tiflis Antlaşması'nda Kars Antlaşması'na atıfta bulunulmasının Batum ve çevresindeki topraklar ile Batum limanı üzerinde Türkiye'nin hak iddiası ile imtiyazlarının (limandan ücretsiz, yani "porto-franko" ilkesi doğrultusunda yararlanılması) tanınması anlamına geldiğini sayıklamaktadır. Biz onlara, Batum ve yöresinin özerk statüsünde biçimlendirilmesinin Türkler tarafından hazırlanmış ve sunulmuş bir fikir olmadığını ve Kars Antlaşması'na onların ısrarı üzerine dahil edilmiş bir olgu olmadığını hatırlatmak istiyoruz. Bu konunun kendine özgü bir tarihsel geçmişi vardır ve konu tarihçi S. Kıladze tarafından titizlikle araştırılmıştır. Gürcüstan'ın Müslüman bölgelerinin henüz Osmanlı boyunduruğu altında olduğu, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve Türkiye'nin

akıbetinin ne olacağını henüz bilinmediği ve Türkiye için ağır koşullar getiren, Türk-Alman yenilgisini belgeleyip İtilaf ülkeleriyle Türkiye arasında, Türkler için ağır koşullar getiren (Transkafkasya ve Gürcüstan'da da dahil olmak üzere toprak kaybı) ve savaş halini sona erdiren 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin henüz varolmadığı bir ortamda Noe Jordania'nın verdiği "Sosyal Demokrasi ve Gürcüstan Devleti'nin Organizasyonu" adlı bir konferansta Gürcü devletinin biçimi ve kurumlarının organizasyonu hakkındaki düşüncelerini açıklamıştı. Noe Jordania konu hakkındaki tutumunu şu sözlerle dile getirmişti: "Gürcüstan'ın Müslüman bölgesinin bir gün özgürlüğüne kavuşmasını görme mutluluğuna erişebilirsek bu bölgeye mutlaka siyasi özerklik verilmesi gerekecektir. Gerçekte Müslüman Gürcüler bizim kardeşlerimizdi ve vatanımız da birdir, ancak yaşadığımız tarihi sürecin sonucu olarak anlayış, yaşam biçimi, inançlar, görüş açıları bakımından Müslüman Gürcüler diğer Gürcülere göre farklılaştılar, kendine özgü birçok farklılıklar gösteriyorlar... Bu farklılaşma kendine özgü bir politik yaşam, geniş bir özyönetim ve özerklik gerektirir..."(Bkz. Sakartvelos Respublika gazetesi, sayı 1918/28, 29, 30 ve Marcani gazetesinin 25 ile 5 Temmuz 1991 tarihli sayıları)

Batum yöresine özerklik verilmesinin o günün koşullarına göre kendine özgü dayanaklarının olduğu gözlenmektedir.

Gürcüstan'ın bütün vatandaşlarının dileği ve parlamentonun aldığı karar uyarınca her türlü yanlış anlaşmanın ortadan kaldırılmasını teminen, Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti Hükümeti 25 Aralık 1918 tarihinde Gürcüstan'ın Müslüman bölgesine özerklik hakkı tanındığını alenen ve kesin bir dille ilan etti. Gürcüstan Cumhuriyeti'nin 21 Şubat 1921 tarihinde kabul ettiği anayasa ile Müslüman Gürcü bölgesinin (Batum ve yöresi) özerklik hakkı yasallaştı (Bölüm 11, Madde 107). Rusya ile Türkiye arasında 16 Mart 1921'de Moskova'da imzalanan anlaşma ile Batum yöresine özerklik hakkı verilmesi uluslararası destek buldu. Bilahere Sovyet Gürcüstan'ı tarafından imzalanan 1921 Kars Antlaşması bu durumu aynen tekrarlamıştır.

(Çeviren: Hasan ÇELİK)

* Prof. Dr. Nodar KOMAHİDZE, Gürcüstan'ın ilk Ankara büyükelçisiydi. 30 Ocak 1997'de Ankara'da öldü.

* Bu yazı, yazarın "Kapı Komşum" (შენი მეზობელი კარისათვის) adlı kitabından alınmıştır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde

Karadeniz kıyıları ve Kafkasya

Abaza ülkesi

Şehnaze Vilayeti yani Abaza ülkesi. Karadeniz, kuzey kıyılarını tamamen kaplar. Abaza diyarının başlangıcı Faşe çayı, sonunda batı tarafta kırk iki konak yerde Kefe eyaleti idaresindeki Taman adası yakınında Anapa kalesi limanıdır.

Abaza kavminin tarihçesi: Tuhfe yazarı şöyle yazıyor: Cenab-ı Hak Hz. Adem'i topraktan kudret eliyle yaratmıştır. Cennetinde yakınına çağırıp bütün melekleri ona secde etmeye memur etmiştir. Ama şeytan bu emirden yüz çevirerek hile yoluna sapmış ve "Beni ateşten, onu topraktan yarattın" diye küstahlık etmiştir.

Hz. Adem soyundan Hz. Peygamberi getirip, iki cihanda şefaati etmek için Hz. Adem'i buğday bahanesi ile yeryüzünde, Hindistan'a indirmiş, sonra Arafat dağında Havva ile birleştirmiştir. İshak oğlu Muhammed'e göre Hz. Adem zamanında kırk bine varan evladı Tatar suratlı olarak yeryüzüne yayılmıştır. Hz. Adem cennette Arapça ve Farsça konuşurken yeryüzüne inince Arapçayı unutarak İbrani, Süryani, Dahkali, Durri dillerini konuşmaya başlamıştır. Halen Koncistan, Berberistan ve öbür kara vilayetlerinde konuşulan diller birbirine benzemiyor. Hz. Adem'in çocukları, Tufan'a kadar bu dilleri konuşmuşlardır.

Sonra Hz. Nuh'un Ham, Sam, Yafes adlı çocuklarından yetmiş iki millet yetmiş dil çıkmıştır. Hz. İsmail Arapça ve Farsça'nın her ikisini de konuşmuştur. Sonra muhtelif cinsler yeryüzüne yayılınca diller de değişmiş, her ilde bir dil ortaya çıkmıştır. Ama çeşitli diller icad eden ilk insan Hz. İdris'tir. Çünkü Cenab-ı Hak ona binlerce çeşit ilim ve yazıyı öğretmişti. Vahiy yoluyla gönderilen sayfaları ciltlerdi. Tufan'dan önce bütün kitaplarını batıda Nil ırmağının ötesinde, Hermin dağında gizlemiştir. Bu dağları bugün de Firavun dağları derler. Ama yanlışdır. Bunları Tufan'dan önce yapan Sevrid Kâhne'dir. Tufan'dan sonra eski alimler bu kitapları çıkarıp gözden geçirmişler ve yüz kırk yedi dili öğrenerek dünyaya yaymışlardır. Sonra İshak Ays'dan Türk dili yayılmıştır ki bu Tatar dilidir.

Tatar ırkından şu milletler türemiştir: Hind, Sind, Moğani, Geristani, Mutani, Bombani, Ateşpe-

rest Hindistan, Çin kavmi, Hata, Hiten, Fağfur, Kazak, Moğol, Nogol, Türk, Tatar, Özbek, Acem, Dağıstan'da Komok, Kalmuk, Nogay, Heştürk, Lika, Çağatay, Lezgi, Gürcü, Megril, Şavşat, Dadyan, Açıkbaş, Ermeni, Rum, Türkmen, Kabartay, İsraili yani Yahudi Meku (Gürcüdendir); Yakubi, Karayi (bunların bir kolu olan Frenkler de on iki kavim, on iki dildir), İspanya, Ceneviz, Portekiz, Venedik, Dodoşka, Sırp, Latin, Bulgar, Hırvat, Lotoryan, Talban.

Acem'den hasil olan kollar: Menücehr evladından dördü kaçarak Eğri taraflarına yerleşmişler. "Siz kimsiniz?" diye sorduklarında, "Men Çar" yani dört adamız diye karşılık vermişler. Buradan da galat olarak adları Macar kavmi kalmıştır.

Bunlar on beş kavimdir: Orta Macar, Erdel Macarı Sigel, Saz, Hayduşak, Leh, Çek, Korol, Tot, Karakoros v.b.

Ruslar on iki kavimdir ki bunlara da İslav denir: Eflak, Boğdan, Sırca, İsveç, Felemenk, Donkarkız, Danimarka, Nemçe, İngiltere, Fransa, Hırvat, Boşnak. Ama kabilelerin en şerefli olan Arap kavminin Mısır kıtasına kadar rengârenk kavimler meydana gelmiştir ki şunlardır: Mağribi, Fas, Mora, Keş, Afno, Mayborno, Cicelkan, Asvani, Sudani, Konca, Kırmanki, Boganeski, Monci, Berberi, Nobî, Zenci, Habeş, Kilabî, Alevî, Donbi, Yemen Arapları, Amman ve Badiye Arapları, hasılı bütün Araplar üç bin altmış kabiledir. Ama Kureyş'in Haşimi adlı kabilesinden Arap ve Acem'in efendisi Hazreti Muhammed dünyaya gelmiştir. Bu adı geçen kavimlerin ataları Nuh'un çocuklarından Ham, Sam ve Yafes'e ulaşır. Maksat Abaza kavminin çıkışını anlatmak iken konudan ayrıldık. Güvenilir rivayetlere göre Hazreti Ömer'in hilafeti sırasında Kureyş kabilesinden Beşe adında bir Arap meliki vardı. Güçlü bir yönetici olup Irak, Batha, Yemen, Aden ülkelerine sahipti. Bunun beş evladı olup büyük oğlunun adı Cebelü'l-Heme, kazayla bir Bedevinin gözünü çıkardı. Bedevi Hazreti Ömer'in huzuruna çıkarak şikâyetçi olunca, kısas olarak Cebelü'l-Heme'nin gözünü çıkarmak gerekti.

Cebelü'l-Heme korkarak hemen o gece bütün aşiret halkını alıp dört kardeşiyle birlikte Antakya'da Kral Herakl'e varıp bir yer ister. O da bunla-

ra Şam, Trablus dağırını verip yerleştirdi. Cebelü'l-Heme deniz kıyısında bir şehir yaptı ki halen Cebelîye şehri derler. Cebel burada güç sahibi olarak Şam ve Medine taraflarını yağma etmeye başlar. Üstüne Halid bin Velid, Mikdad bin Esved hazretlerini gönderdiler. Artık Cebel, Cebelîye'de durmayıp gemilerle İspanya'ya kaçır. Bunlar Kureyşi olduklarından oturdukları dağlara Kureyşi dağı, bunlara da Kureyşi Arnavudu derler. Dillerini de Frenk dilleri ile karıştırarak, Arnavud dilini ortaya çıkarırlar. Arnavudlar da Araplar gibi saçlı kavimlerdir. Şiirleri, türküleri Araplar gibidir. Onun için Arnavudların aslı Araplardandır. Ataları Cebelü'l-Heme'dir. Mezarı İlbasan yakınlarındadır. Ama Müslümanlığı terketmiştir derler. Çocukları ise sonraları iki kat mürted olmuşlardır. Avlonya ile Devline arasındaki Dokat dağlarında yaşarlar. Esmer renkli, Arap lehçeli, saçlı Arnavudlardır. Cebelü'l-Heme'nin üzerine gelen Halid bin Velid Hazretleri, kardeşi Arab'ı, Keysu'nun oğlu Meval'i ve Tay'ı tutup Hicaz'a götürerek, Bağdat çölünde yer verir. Keys, Keys kabilesine, Tay da Tay kabilesine melik olur. Amcası Arab, Umman diyarına melik olur.

Ama Keysu ve kardeşleri Lazki ve Abaza, kendi adamlarıyla Halid bin Velid'in elinden kaçarak Konya şehrine, oradan da Kostantiniyye'ye gelirler. Lakin o sırada Emevilerden Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye'nin İstanbul üzerine yürüyeceğini duyduklarından orada durmayarak gemilere binip Karadeniz sahilinde Trabzon tekfurı Yenevan'a varıp sığınacak yer isterler. O da Lazkiye'ye Çoruh nehri kenarını verir. Laz taifesi (Lazki) çoğalır. Laz kavminin aslı Arab'dır. Ortanca kardeşi Keysu'ya, dağlarını verir. Bunun için Çerkesler de Kureyşlendirdiler. Ve Abaza'ya da bu Abaza vilayetini verdiğinden, ondan da Karadeniz kıyısındaki Abazalar çoğalıp buraları mamur ederler. Onun için Abaza kavminin ataları Kureyş kabilesindedir. Çerkesler, Abazalar, Lazlar, Arnavudlar, Umman Arabları, Kiys Arablarının hepsi kardeş çocukları olan Kureyşlilerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Abaza Vilayetindeki mamur aşiretler

Çaçlar aşireti. Mengrelce konuşurlar. Çünkü Faşe ırmağının karşı tarafı bütünüyle Megrelistan'dır. On bin kadar güçlü askere sahiptirler. Hepsini aynı mezhepten değildir. Harami ve bahadır bir kavimdirler. Cevizleri, fındıkları çoktur. Silahları Araplar gibi ok, yay ve mızraktır. Atlıları az ise de piyadeleri yiğit, dilberleri güzeldir. İskeleleri batıda, iki

konak uzaklıkta Lakbadırlar'dır. Trabzon'dan üç yüz mil uzakta büyük bir iskeledir. Gemiler kışlayamaz. Çünkü kible ve gün doğusundan çok şiddetli rüzgâr eser. Buradan deniz yoluyla batıya doğru gidilirse Avlan aşireti sınırında Hıfa köyüne rastlanır.

Arlan aşireti. On bin kadar yiğitleri vardır. Verimli toprakları, adil beyleri vardır. Baş iskelesi Laçığa'dır. Burada bir gece misafir olduk. Güzel limandır. Kış ve yaz, gemiler eksik olmaz. Buradan yine batı yönünde iki konak yol alarak Çandalar aşiretine vardık.

Çandalar aşireti. On beş bin kadar yiğit kavim olup esas Abaza bunlardır. Beyleri vardır. Bunlara Dağ Çandaları derler. İskelesine Kakır derler. Dağda Hofa adıyla denize bakan bağlı, bahçeli bir köyü vardır. Buradan da deniz kıyısını takiben üç konak yol alarak Büyük Çandalar aşireti sınırına geldik.

Büyük Çandalar aşireti. Yirmi beş kadar köyleri vardır. On beş bin askere sahip olup, ayrıca beyleri vardır. Limanına Çanda derler. Gemiler kışlayamaz. Bu kabilenin dağlarının arkası Maşehaş Çerkeslerinin vilayetidir. Buradan yine batıya deniz kıyısı ile bir konak gidip Keçiler aşiretine vardık.

Keçiler aşireti. Cennet bağı gibi verimli bir vilayettir ki yetmiş parça köyden meydana gelmiştir. İki bin kadar silahlı askere sahip olup bir de beyleri vardır. Suları ab-ı hayat gibi güzel ve lezzetlidir. Ama Lipu adında, içinde gemilerin çalıştığı bir büyük limanı vardır. Bu ırmak Elburz dağlarından gelerek burada Karadeniz'e dökülür. Temmuz ayında bile geçit vermeyen bir sudur. Kış günleri gemiler yatar. Güvenli bir yerdir. Keçiler kabilesinden bu yere gelinceye kadar, bu ırmağın iki yakası çeşitli meyveler veren ağaçlarla süslüdür. Keçilerin on bin askeri olup, çoğu atlıdır. Büyük bir kavimdir. Son derece zengin insanlardır. Bu aşirette Havka adlı bir köyde Zaperha adlı bir Abazanın evinde misafir olduk. Yoldaşlarımıza on koyun keserek ziyafet verdi. Sızbak, Şilhavcı, pastalar yedik. Buradan iki konak daha batıya giderek Art aşiretine geldik.

Art aşireti. Keçiler kavminden kalabalıktır. Ama onlar kadar savaşçı ve cesur değildirler. Çoğu tüccardır. Zerduva avlarlar. Çok sayıda domuz beslerler. Alaycıdırlar. Sözlerine güvenilir bir kavim olup, otuz bin kadar adamları vardır. Bunların da bir beyleri var idi, kırk elli kadar başın ayağa silahlı Abaza ile yirmi koyun ve üç geyik getirip bize "hoş geldiniz" dedi.

Beyleri saçlı, arkasında kılıklı kebe Çekmanı,

elinde ok ve yayı, belinde kılıcı olan cesur bir yiğit idi. Yanındakilerin hepsi saçlı, güneş gibi temiz yiğitlerdi. İskelesine Arklar derler. Orada bir gece misafir olduk. Limanında gemiler kışlayamaz. Çünkü açıktır. Bir iskelesine de Leyuş derler. Burada da gemiler kışlayamaz. Ancak yaz aylarında barınabilir. Ama geniş iskeledir. Bunun kuzeyinde büyük dağlar içinde Sadşe vilayeti vardır.

Sadşe Vilayeti. Scydi Ahmed Paşa'nın vilayetidir. Kuzeydeki Çerkes kavmi ile ilişkileri olduğundan Çerkesçe ve Abazacayı çok iyi konuşurlar. Yedi bin cesur, güçlü kuvvetli savaşçılardır. Bunların şerrinden Çerkesler ve Abazalar her zaman çekinirler. Art kabilesi bunlara izin verdiklerinden Artlar iskelesine esir ve balmumu getirerek ticaret yaparlar. Takako Çerkesleri de izinle gelip gemilerde ticaret yaparlar. Buradan gene batı tarafına deniz kıyısını izleyerek iki tarafı ağaçlık, ormanlık ve yüksek dağları, nice köyleri seyrederekten, üç konakta Kamış aşiretine vardık.

Kamış aşireti. Bir beyleri olup, on bin kadar cesur ve yiğit halkı vardır. Melek Ahmed Paşalı Kamış Mehmed Ağa bu kabiledendir. Bunlar defalarca At kavmini bozguna uğratarak beylerini esir almışlardır. Çünkü bu Abazalar birbirleriyle savaşarak kadın ve çocuklarını esir alıp satarlar ve öyle geçinirler. Bu Kamış dağlarında her biri eşek kadar olan iri domuzlar yaşar. İskelesi varsa da o kadar işlek değildir. Çünkü halkı asidirler. Bu Kamış kavmi içinde İstanbul'dan ve Mısır'dan gelme Tophane Abazaları vardır. Mescitleri, çoluk çocuk sahibi soylu Müslümanları çoktur. Suyu ve havası çok güzeldir. Köyleri kıbleye ve denize bakar. Bunlarda da çarşı pazar yoksa da iskele başlarında pazar yerleri bulunur. Buradan da deniz kıyısını izleyerek batıya doğru üç konak gidip Suçeler aşiretine vardık.

Suçeler aşireti. Bunların da bir beyleri, on bin kadar piyade, namılı askerleri vardır. Yerleri kayalık olduğundan, atlıları azdır. İskelesi de vardır ama adı bilinmez. Burada bir gece Kavdaka köyünde misafir olduk. O gece de düğün varmış tesadüfen. Bize yüz tekne söğüş pişmiş koyun eti ve börülce çorbası, bol su, boza, pasta, şilhavcı, süzme bal getirip, yüzlerce genç hizmetimizde bulundular. Sabahleyin, Günye ağası arkadaşımız ev sahibine bir tülbent bağışlayınca çok sevindi. Çünkü buralarda çarşı, pazar, han, hamam, dükkân gibi şeyler yoktur. Dağ başlarında kırkar, ellişer haneli köylerdir bunlar. İskelelerine yılda bir kez her yandan gemi-

ler, barut, kurşun, tüfek, ok, yay, fişek, kılıç, kalkan, mızrak ve diğer savaş aletleri ile eski pabuç, çuka kenarı, gömlek bezi, ocak demirleri, kazan, ocak içine kazan asmak için kullanılan demir zincir, tuz ve sabun gibi şeyler getirirler. Bu gemcilere genç delikanlılar yağ, balmumu, muşamba, zerdova ve bal vererek, karşılığında adı geçen şeylerden alırlar.

Buralarda hiçbir zaman altın ve kurşun bulamazsınız. Değiş tokuş yoluyla alış veriş yaparlar. Suçelerden batı yönüne iki konak gidip, Cembe aşiretine vardık.

Cembe aşireti. Bir beyleri ve iki bin piyade askerleri vardır. İskelelerinde üç gün kalıp, bütün halkı ile iyi ilişkiler kurduk. Tüm elbise, kilim, kebe ve keçelerimizi verip, cariye ve köle aldık. Ben dahi köle aldım. Dördüncü gün gene batıya doğru iki konak giderek, Bozoduk aşiretine geldik.

Bozoduk aşireti. Bunların da beyi ve on bin adamı var. İskelelerinde on bin parça İstanbul gemisine rastlayarak arkadaşlarımızla buluştuk. Uzun uzun sohbet ettik. Bazı eşyalarımızı onlara emanet edip kölelerimizle yüksüz kaldık. Mengili Giray Han bu Bozoduk kavminden üç bin askeri Ejderhan seferine götürmüş. Ejderhan fetholunca Bozoduk aşiretini Çerkes vilayetinde Obor dağı eteğine yerleştirmiştir. Halen Çerkes'de Bozoduk kavmi derler bunlara. Abaza Bozodoku ile Çerkes Bozodoku'nun arasında Obor denen yüksek bir dağ vardır. Üç konaktır. Birbirlerini basarak insanlarını kaçırmışlar. Abaza Bozodoku'ndan gene batı tarafına deniz kıyısını izleyerek iki konak gidip Osoviş aşiretine vardık.

Osoviş aşireti. Deniz kenarında, yalçın kayalar üzerinde köhne ve harap bir kalesi vardır. Bir gece fırtına çıktı. Uyanık davranarak, eli tüfekli arkadaşlarımızla orada misafir olduk. Beş koyun ile Osoviş beyi yanımıza gelip ikramda bulundu bize.

Bu aşiret, ağaçtan yay ve ardıç ağacından ok yapar. Hepsisi tüfekli üçbin kişidir bunlar. İskelesi German Osoviş'tir. Dağlarında ayı, domuz, tilki, çakal, sansar, zerdova, osari, geyik, kırtavuğu bulunur. Ulu dağlardır. Batıl inanışları gereği, bu Abaza tayfası çoğu beylerinin cesetlerini sandukaya benzeyen bir ağaç içine koyup bir yüksek ağacın tepesindeki çatal dalına çiviler, baş ucunda da bir delik bırakırlar. İnançlarına göre beyleri o delikten cennete bakarmış.

Sonra o delikten yüzbinlerce bal arısı girerek Abaza cesedinin koltukları ve budu arasında bal ya-

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

parlar. Mevsiminde sandukanın kapaklarını açıp, kılı kılı balları tulumlara doldurup satarlar. Halk Abaza balıdır deyip birbirini çiğneyerek ite aka alır. Pislighinden habersizdirler. Abaza balından çekinmek lazımdır. Bu Abaza ülkesinde binlerce gariplik var ise de yazmak mümkün değildir. Buradan da gene birkaç Abaza çobanı alıp batıya doğru iki gün gittik. Aşpılı aşiretine vardık.

Aşpılı aşireti. Bunların bir beyi olup iki bin kadar askerleri vardır. Bütün Abazalar bunların şerrinden korkar. Çünkü son derece cesur ve savaşçıdır. Burada da yıkık bir kale vardır. İskelesine Aşga derler. Kefe, Kerş, Taman gemileri gelir. Ama kışın yatmazlar. Açık yerdir. Ama dağları verimlidir. Buradan batıya yine bir konak gidip, Atma köyüne vardık.

Atma köyü. Bu köy Aşgılı'ya bağlıdır. Dağlar içinde mamur bir köydür. Köyde Tophane Abazalarından Müslümanlar vardır. Burada bir de mescid gördük. Çerkes ülkesine bir konak uzaklıktadır. Her an Çerkeslerle savaş ederler. Oradan iki konak uzaklıktaki Soğuksu aşiretine vardık.

Soğuksu aşireti. Bir beyleri ve üç bin askerleri vardır. Küheylan atlara sahiptirler. İskeleleri Haruna'dır. Alâ yatak limanı vardır. Soğuksu adına geçit vermeyen büyük bir ırmak vardır ki Çerkes dağlarından çıkıp burada Karadeniz'e dökülür. Ab-haya benzer bir sudur. İşte bu ırmak kıyısında bulduklarından bu aşirete Soğuksu aşireti adı verilmiştir. Oradan batı tarafına iki konak gidip Kotasi aşiretine vardık.

Kotasi aşireti. Bir beyleri vardır. Hepsi yedi bin askerdir. İskelelerine Kotasi derler. Tahtadan yapılmış hasır örtülü mahzenleri vardır. Köyleri limanın arkasındaki dağlardadır. Limanında Kefe ve Taman gemileri çoktur. Bu aşirete her an Kırım tarafından atlılar gelerek alışveriş yaparlar. Halkı itaatkârdır. Çünkü yerleri sarp değildir. Buğday bile yetiştirirler. Bunun dışındaki öbür Abaza diyarlarında Basta darısı ekerler. Bu Kotasi aşiretinin sazdan, tahta örtülü evleri vardır. Ocakları ortadadır. On eve bir kabak derler. Dört yanı bir kale gibi çitle çevrilmiştir. Bütün hayvanlarını muhafaza edip, gece sabaha kadar aslan gibi köpekleriyle nöbet beklerler. Bütün Abaza aşiretleri böyledir. Çünkü bütün evleri ormanlar arasındadır. Birbirlerinden korkarlar. Bu Kotasi aşiretiyle Jane Çerkeslerinin arası bir konaktır. Bunlar Çerkes dilini de bilirler. Bunlar Çerkes'e, Çerkes de bunların limanına izinle mal getirirler.

rirler.

Abaza vilayeti burada tamamlandı. Buradan ta Faşe çayına varıncaya kadar geldiğimiz ve gördüğümüz aşiretler tamamen deniz kıyısında olup bütün köyler kible tarafına, Karadeniz'e bakarlar. Faşe çayından, doğudan batıya, bu Kotasi aşiretine gelinceye kadar Abaza diyarının uzunluğu tam kırk konaktır. Eni de beş konak olur.

Bu ülkenin kırk konak yerinde kırk büyük ırmağı var. Hepsi Çerkes ile Abaza arasındaki dağlardan gelip Karadeniz'e dökülür. Bunlar birbirlerine bitişik yetmiş adet büyük dağ ve iki bin parça köydür, derler ama ben görmedim. Dağlarını gezmedim. Harac ve diğer, bağ ve bahçe ürünleri ve öşür gibi şeyler vermezler. Yüz binlerce asi ve itaatsiz kavimlerdir. Onlara kâfir desek, insanı katlederler. Müslüman desek hoşlanarak severler. Bunlar kitab ehli olmadıkları gibi hiçbir mezhebe de bağlı değildirler. Bununla birlikte kâfiri sevmeyip Müslüman için can verirler. Müslüman olsalar itikat ve amelleri sağlam olur. Ataları Kureyş-kabilesinden Abaza'dır. Bunlar deniz kıyısında iskele sahibi olan Abazalardır.

Dağlarda bulunan Abaza aşireti

Poşerhi aşireti. Mekril'e yakındır. Beyleri var. Yedi bin nüfuslu asi bir kavimdir.

Ah Çepsi aşireti. Bunların de beyleri vardır. On bin kişidirler.

Besleb aşireti. Beyleri var. Yedi bin beş yüz kişilik cesur bir kavimdir.

Mekliye aşireti. İşe yarar üç bin kişi olup, bir de beyleri vardır.

Vaypiga aşireti. Bin kişilik beyleri olan bir kavimdir.

Bağris aşireti. Beyleri var. Hepsi sekiz yüz kişidirler.

Ala Kureyş aşireti. Beş yüz kişi olup bir de beyleri vardır.

Çimakers aşireti. Beyleri vardır. Hepsi üç bin kişidir.

Macar aşireti. Beyleri vardır. Hepsi iki bin adamdır. Savaşçı erlerdir.

Yayharaş aşireti. Beyleri vardır. Hepsi dört bin kişidir.

Yukarda yazılan ve dağda yaşayan on âsi aşiretin hiçbirisi Aşgılı'daki iskele Abazalarının arasına gelemezler.

Bir söylence

Ali BAYAR-TİKANADZE

Borçka-Muratlı (Maradit) yolu üzerinde, Borçka'ya yaklaşık 3 km uzaklıkta, Çoruh Nehrinin hemen sağında en az 30 m yükseklikteki bir kayada (nehrin iki yakasındaki sarp alanda benzeri kayalar çokça vardır) atnalı izlerini andırır, atnalından büyükçe izler vardır. Rivayete göre, Hz. Ali atı (katırı) ile bu dik (hemen hemen 90 derece) kayalardan geçmiş, bu nal izleri de onun atının izleriymiş. Belli ki kayadaki söz konusu izleri atnalı izlerine benzetince, o zaman atı da oraya çıkacak efsanevi bir kahraman ihtiyaç duyulmuş. Bu efsanevi kişiliğe, İslam inancında kahramanlığı ve diğer vasıflarıyla özel bir yeri olan Hz. Ali'den başkasını yakıştırmamış bizim Çveneburiler.

Dönem ve tarih itibarıyla bu yöreye Hz. Ali'nin gelmiş olabileceği ihtimali yoktur. Farz edelim ki İslam orduları geldi ve bir cengaverin adı daha sonra Hz. Ali oldu. Ancak o tarihlerde, ekolojik dengeler bu kadar bozulmuş olmadığından hareketle Çoruh Nehri'nin çok daha coşkun ve yatağı çok daha geniş olduğu söylenebilir. Bu durumda o kayalığın dibinde şu andaki yolun olma ihtimali olmadığı ve Çoruh'un coşkun sularında atı ile birlikte sala binmiş birisinin oraya gelmesi, soldaki atına atlayarak böylesine dik bir kayaya tırmanmasının imkânsızlığı ortadadır. Atnalı izlerinin büyüklüğü ise atların fil büyüklüğünde olamayacağını açıkça göstermektedir.

Bu küçük söylenceyi, mantığın sınırlarını zorlamasına karşın, ilginçliği nedeniyle sizlerle pay-

laşmak istedim. Öte yandan, Hz. Ali bu kayadan çıkmış diye rivayet ettiler bizim Çveneburiler, yazmasam olmazdı. Hele fotoğrafımı da çektikten sonra...

Feyza ve Dursun Bayar'ın kızı, Damla ve Deniz'in minik kardeşi İdil Cansu dünyaya gözlerini açtı.
Hoşgeldin İdil Cansu...

Biraz etik, biraz da insaf!

Fahrettin ÇİLOĞLU

Bu yazı biraz kişisel bir yazı olacak. Ancak, kişisel olan pek çok şeyin "çoğul" boyutu olduğunu da düşünerek kaleme aldım. Bu yazının bir başka boyutu, yaklaşık dört yıl süreyle *çveneburi* dergisinin ve daha sonra da *mamuli* dergisinin yayın yönetmeni olan birinin yazısı olması.

Bu satırları kaleme almamın nedenleri arasında, *çveneburi* dergisinin 22-24. ve 25. sayılarında yer alan birkaç cümlesi ve *Alaşara* dergisinin *mamuli*'nin yayımlanmasına ilişkin bir haberi de yer alıyor. Ancak bunlarla sınırlı değil; Tiflis'te yayımlanan *boğna - Köprü* gazetesinin benimle yaptığı söyleşi ve buna bağlı olarak, bazı yaklaşımları da eklemek gerekir.

çveneburi dergisinin yaklaşık dört yıl sürdürdüğüm yayın yönetmenliğini (ve editörlüğünü) bırakırken, bu dergiye birlikte gönül verdiğim arkadaşlarıma da bir açıklama yapmış ve şu satırları yazmıştım: "*çveneburi* Dergisi Grubu'na! Yaklaşık dört yıldır sürdürdüğüm *çveneburi* dergisi yayın yönetmenliğini, zamanımı 'kişisel projelerimi' gerçekleştirmeye ayıracığım için, 15 Kasım 1996 tarihinden itibaren bırakmış bulunuyorum. Derginin yayın süresi içinde, yaptığımız katkılardan ve sağladığınız destekten dolayı teşekkür ederim. Derginin bundan sonraki yayın yaşamında başarılar dilerim."

Bu cümleler, hiç kuşkusuz "resmi" bir açıklama değil, yayıncılık ve yayın çizgisi anlayışında ortaya çıkan "küçük farklılıklar"dan dolayı dergiden ayrılmam sonrasında yapılmış, daha çok bir nezaket açıklamasıydı. Benim yayın yönetmenliğinden ayrılmamın ardından bir yayın kurulu tarafından yayımı sürdürülen *çveneburi*'nin 22-24. sayısında, "Daha önce dergimizin yayın yönetmenliğini sürdüren Fahrettin Çiloğlu, bu sayının basımından önce görevinden ayrıldı" biçiminde bir açıklama yapıldı. Bu arada, Ocak 1997'de, "polemikten ve kısır tartışmalardan uzak durmayı", "yayımladığı yazılarla bir kültürün aynası olmayı" bir ilke olarak benimsemiş bir çizgide *mamuli* dergisi yayın yaşamına girdi ve Nisan başında ikinci sayısı yayımlandı. *çveneburi*'nin 1997'nin ilk sayısı olarak çıkan 25. sayısında, "*çveneburi* dergisinin eski yazı işleri mü-

dürü Sn. Fahrettin Çiloğlu'nun önderliğinde yeni bir Gürcü kültür dergisi daha yayın hayatına başladı" biçiminde kısa bir haber yer aldı. Böylece benim *çveneburi* dergisinde gönüllü olarak yaptığım yayın yönetmenliği bir "göreve", yayın yönetmenliğim de "eski yazı işleri müdürlüğüne", bir yayın organı için söylenebilecek yayın yönetmenliği de "önderliğe" dönüşmüştü. Dostlarıma yol gösterecek değilim, ama yine de bir dost olarak söylemem gerekirse, sanırım 22-24. sayısında eski yayın yönetmenine bir teşekkür ifadesi, 25. sayıda da *mamuli* dergisiyle ilgili bir tanıtma yazısı daha "şık" olurdu.

mamuli dergisinin yayın yaşamına girdiğini haber veren dergilerden biri de *Alaşara* (Yıl 2, Sayı 12) dergisiydi. Haberi, "Hoşgeldin Mamuli!" başlığıyla veren *Alaşara*'da, her nedense, "*Çveneburi*'den tek farkının, milliyetçiliğin biraz daha ön planda olduğu ilk sayısından anlaşılan Mamulinin, yayın politikasının Abhaz-Gürcü meselesi ve Gürcü kültürü üzerinde oluşturmuş görünüyor" (cümle düşüklüğü *Alaşara* dergisine ait) ifadesine yer veriliyor ve *mamuli*'nin "doğru ve demokrat yayıncılık yapması"nın umulduğu belirtiliyordu. *mamuli*'nin yayın yaşamına girdiğini duyurmak amacıyla kaleme alınan haberde, birinci sayısından hareketle derginin (dolaylı olarak) "doğru ve demokrat" yayıncılık yapmadığı söyleniyordu. Ne demeli? Biraz etik, biraz da insaf!

Gerek *çveneburi* dergisi, gerekse *mamuli* dergisi için ya da bu dergilerde yayımlanmış yazılar üzerine Kafkasya kökenlilerin kaleme aldığı yazılar, her nedense insaf sınırlarını hep zorlamıştır. Bunu neye bağlamalıyız? Tarihin bir döneminde, topraklarından göç eden ya da göç etmek zorunda bırakılan, değişik kuşakların torunları olan biz Kafkasya kökenliler, öyle sanıyorum ki, atalarımızın topraklarını da kapsayan Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, tarihin yeni bir "oyunuyla" yüz yüze kaldık. Tarihten hiç ders almamış olarak, Kafkasya'daki bütün sorunları bir "taraf" olarak yaşadığımız ülkeye, kentlere, hatta köylere taşıdık. Bir başka ülkede yaşamamıza, bir başka ülkenin yurttaşla-

rı olmamıza karşın, Kafkasya'daki anlaşmazlıklara "biraz öteden", "biraz dışarıdan" bakmayı beceremedik. Tıpkı geçmişte olduğu gibi, yeni kıyımların, yeni göçlerin yaşanmasına sahne olan atalarımızın topraklarına savaşçı olarak gittik, nedense barışçı olmayan kampanyalar başlattık. Pompalanan önyargılarımızı, spor salonlarından yayın organlarına kadar her yere taşıdık. Kültürel amaçlı yayımlanan dergileri bile, hangi gereksinimlerden kaynaklanıyorsa, "birilerinin sesi" olarak gösteremeye çalıştık. Biraz düşünmenin, geçmişi bir miktar sorgulamanın hâlâ zamanı gelmedi mi? Ne dersiniz?

"Etik" sözcüğüne gönderme yapan bu yazının kaleme alınmasının nedenlerinden biri de, yazının girişinde belirttiğim gibi, Gürcüstan'da yayımlanan *ბიჭო - Köprü* gazetesinin bir anlayışını da sergilemek. Geçen aylarda Gürcüstan'da bulunduğum sıralarda, *Sakartvelos Respublika* (საქართველოს რესპუბლიკა) gazetesinin eki olarak yayımlanan *ბიჭო - Köprü*'nün yayın kurulunun daveti üzerine gazeteyi ziyaret ettim. Burada benimle yapılan söyleşi gazetenin 25 Haziran 1997 tarihli sayısında yayımlandı. 19 Haziran günü Gürcüstan'dan ayrılış olmama karşın, söyleşinin sonuna eklenen bir soruyla, "Yabancı Ülkelerde Yaşayan Yurttaşlarla Kültürel İlişkiler Gürcüstan Derneği"nin 24-25 Haziran tarihleri arasında düzenlediği konferansa katılmışım gibi, benim ağzımdan konferansı değerlendiren sözlere yer verilmiş. Böylesi bir yaklaşı-

mın, birilerinin başkası adına açıklama yapma hakkını kendisinde görmesi gibi tuhaf bir anlayışı da beraberinde taşıdığını söylememe sanırım gerek yok (Ayrıca bu söyleşinin benim sözlerimi de tam olarak ve doğru biçimde yansıtmadığını burada belirtmeliyim). Her nedense ve nasıl oluyorsa, *ბიჭო - Köprü* gazetesinin yaptığı gibi, sözüm ona birilerine dayanarak açıklamalar yapan ya da kendilerinde başkaları adına konuşma hakkı gören insanlara değişik çevrelerde rastlıyoruz. Aslında yukarıda açıklamaya çalıştığım duruma da uyduğu için, *çveneburi*'nin 19-21. sayısında, editör imzasıyla, "Evet bizler, hiç kuşku yok ki, tarihin en trajik sayfalarında yer alan bir halkın ikinci ve üçüncü kuşaktan torunlarıyız. Ancak, bu trajedi hafızalarımızdan çok kolay silindiği için midir, yoksa tarihsel saflığımızdan dolayı mıdır bilinmez, tarihten yeterince ders aldığımız ya da tarihsel saflığımızdan kurtulmuş olduğumuz söylenemez" demiştim.

Ne Türkiye'de, ne de Gürcüstan'da birilerinin, "Türkiyeli Gürcüler" in tümü ya da birkaçı adına söz söylemeye hakları olduğunu düşünüyorum. Evet bizler, tarihin en trajik sayfalarında yer alan bir halkın torunları olarak, "mantık boyutu"nu zorlayan yaklaşımları anlayamıyoruz. Eğer tarihin tekerür gibi bir "karakteri" varsa, 21. yüzyıla girerken bu satırlarıma katılan "biz"ler tarihin bu "karakteri"nin aracı değiliz!

Fahrettin ÇİLOĞLU - Rüya ÖZKALKAN

Gürcüce Okuma - Yazma Kitabı

DEDA ENA

- * Gürcü alfabesi ve harflerinin yazılışı
- * Gürcüce örnek cümleler
- * Resimli sayfalar ve örnek sözcükler

- * Türkçe alıştırma cümleleri
- * Sözlük
- * Okuma parçaları

Aşağıdaki posta çeki hesabına 250 bin TL yatırmanız ve posta çekimin fotokopisini dergi adresine göndermeniz halinde, kitap adresinize postalanacaktır. Eğer kitap eli-nize geçmezse dergi adresine yazınız.

Posta Çeki Hesap No: Fahrettin Çiloğlu - 674204.

Sakartvelo izlenimleri

Sabahattin KESKİN

Bir sevinç ve bir soru ile başladı her şey. 17 Haziran 1997 günü Yalova'dan otobüsle hareket ve ara durak Trabzon. Yola çıkarken duyulan biraz heyecan, zira ilk kez çıkılan bir yurtdışı yolculuğu. Dostum Mustafa Yakut, değerli eşi Fatma, sevimli oğulları Miheil ve Bursa'dan öğretmen Mahmut Aydın ile beraber Gürcüstan yolculuğuna başlıyoruz. Sonra fark ettim, yazıhanede Gürcüce konuşan üç bayanın otobüsün arka sırasında olduğunu ve onlarla yol boyunca yapılan Gürcüce-Türkçe sohbet. İşin en hoş yanı, biraz da olsa bir başka ülke insanın lisanını konuşabilmek ve karşınızdaki kişiye onun lisanıyla hitap edebilmek. Onaltı saatlik bir yolculuktan sonra ara durak Trabzon'a varıyoruz. Yola vizesiz çıktığımız için Gürcüstan'ın Trabzon konsolosluğundan vize almamız gerekiyor. Otogarda indiğimizde Tbilisi otobüsünün akşam saatlerinde olduğunu öğreniyoruz. Vize almak üzere konsolosluga gittiğimizde bizi Tzate Bey karşılıyor. Bazen insanları tanımak, tanıdıktan sonra da anlatmak çok zor. Birçok insanın başaramadığını başarmış olmak, yani güler yüzlü ve tatlı dilli olmayı başarmış bir kişi Tzate Bey. Tipik sıcak kanlı Karadeniz insanı dostluğundan zevk duyduğum ender insanlardan biri. Vizelerimiz onun tarafından halledildikten sonra, Tbilisi otobüsüne bilet almak üzere terminale iniyoruz. İnerken Rus pazarı denilen kapalı pazar yerine uğruyoruz. Herhalde sadece adı Rus pazarı, çünkü satıcıların çoğu Gürcü. Biletlerimizi alıp otobüsümüzün kalkmasını beklemeye başlıyoruz. Burada hangi firmadan bilet alırsanız alın, eğer akşam saatlerinde yolcusu az ise sizi bir başka firmaya devrediyor.

Akşam saat 18:00'de, biz otobüs beklerken 18 kişilik servis minibüsü geliyor ve mecburen minibüs ile Tbilisi yolculuğumuz başlıyor. Sarp sınır kapısından gideceğimizi düşünürken Posof sınır kapısından geçeceğimiz söyleniyor. Bütün gece yol aldıktan sonra sabah saatlerinde sınır kapısına yakın bir yerde kapının açılma saatini bekliyoruz. Posof kapısı yeni açıldığı için altyapısı yetersiz ve sadece gündüz saatlerinde hizmet veriyor. Kapının açılma saatine yakın gümrüğe giriyoruz. Pasaportlarımız daha önce toplandığı için kaptan gerekli işlemleri yaptırmaya gidiyor. Bir-

kaç saat sonra çıkış işlemlerimiz hazır olup Gürcü gümrüğüne giriyoruz. Rus ve Gürcü askerlerinin ortak denetimindeki kapıda işlemlerimizi tamamlıyoruz. Minibüsümüz nihayet hareket ediyor, artık bir başka ülke topraklarındaydık. Karadeniz sahillerinden başlayan, insana huzur veren yeşil ve güzel manzara hâlâ devam ediyor.

Birkaç kilometrelik bozuk bir asfalttan sonra nispeten iyi bir yola giriyoruz. Tipik bir köy, fakat dikkatimi çeken evlerinin hemen tamamına yakınının kiremitsiz oluşu, bunun yerine çatılar biraz daha dik ve saca kaplı. Vale adlı yerleşim yeri üzerinden Borcomi istikâmetinde gidiyoruz, yol boyunca manzara çok güzel ve yolculuk sırasında arkadaş olduğumuz Gürcülerle sohbet edip bilgi alıyoruz. Ekonomik sıkıntılarının bir hayli fazla olduğunu anlatıyorlar. Sınırdan geçtikten sonra binaların çok bakımsız olduğunu gözlemliyorum, bu da anlatılanları doğruluyor. Sınırdan geçerken Posof Çayı olan akarsu, sonra Tbilisi'de ismini Mtkvari (Kura) olarak değiştirecek, her halde geçtiği ülkeye uyum sağlasın diye. Nehir, yol boyunca bize arkadaşlık ediyor. Borcomi'ye geliyoruz, buranın maden suları ile ünlü olduğunu öğreniyorum.

Borcomi'den sonra Ahaldaba, Haşuri, Kareli, Gori ve Mtsheta adlı şehirleri geçiyoruz. Bu arada belirtiyim, Gori Stalin'in doğduğu yer ve bunu pek çok Gürcü özellikle belirtiyor ve bilmemizi istiyor. Sınırdan itibaren yol kenarlarında dikkatimizi çeken şey belirli yerlerde, yerleşim yeri giriş ve çıkışlarında çerçevesiz dikilmiş genç erkek fotoğrafları, resimlerin olduğu yerler dikkat ediyorum mezarlık değil. Mera-kımı yenemeyip sohbet ettiğim Gürcülere sorduğumda o köyden veya kasabadan İkinci Dünya Savaşı'na gidip dönemeyenlerin anısını yaşatmak için dikildiğini söylüyorlar.

Artık yolculuğun sonuna geldiğimizi anlıyoruz, yavaş yavaş Tbilisi'ye giriyoruz. Modern ve bakımsız binalarıyla karşılıyor bizi şehir. Kimbilir belki geçmişteki yakılma, yağmalama, istila günlerini hatırlayıp buna şükür diyor. Kaptanımız bizi şehir merkezinde Rustaveli Caddesinde indiriyor, sonra bizi davet eden "Yabancı Ülkelerde Yaşayan Yurttaşlarla Kültü-

rel İlişkiler Gürcüstan Derneği'ne (GOKSİ) telefon ediyoruz ve merkez postanesinin önünde beklemeye başlıyoruz. Yaklaşık 25-30 dakika sonra görevli arkadaşlar geliyorlar, biri dernekten, diğeri Tbilisi Üniversitesi'nde okuyan Adapazarlı Mamuka. Mamuka aynı zamanda tercümanlık konusunda yardımcı olacak. Çok sıcak bir karşılaşmadan sonra bizi bir gün sonra beklediklerini belirtip, kalacağımız Tabahmela konferans merkezine götürüyorlar. Şehir merkezinden uzakta, adını aldığı köyün ortasında inşa edilmiş, etrafı yüksek duvarlarla çevrili küçük bir cennet köşesi. Saatin biraz geç olmasına ve hazırlıksız olmalarına karşın, güzel bir konukseverlikle karşılayıp bizi odalarımıza yerleştiriyorlar. İstanbul-Tbilisi arası geçen yaklaşık 36 saatlik yolculuk ve uykusuzluğun etkisiyle o gece deliksiz bir uyku çekiyoruz. Ertesi gün bizlerden sorumlu Gürcüstanlı Mamuka geliyor, sohbet ediyoruz. Türkiye'den ve diğer ülkelerden gelecek başka konuklar olduğundan konferans başlayana kadar birkaç gün serbest olduğumuz bildiriliyor. Yolculuğun yorgunluğunu attıktan sonra geldiğimiz yeri görme, inceleme imkânı buluyoruz. İlk gün bize tahsis edilen arabalarla şehir içini ve yakın yöresini dolaşlıyoruz. İstanbul'dan gelip de burada gördüklerime şaşımamak elde değil. Trafik sıkışıklığının insanı çıldırttığı bir yerden son derece düzenli bir trafiğin olduğu, alt yapı sorununun olmadığı, ulaşımın büyük ölçüde yer altından yapıldığı, şehri metroyla yeraltından dolaşmanın mümkün olduğu bir yerde olmak hoş. Ekonomik sıkıntı her yerde kendini gösteriyor. Yaşam şartları ağır, ama buna rağmen insanlar güler yüzlü ve sıcak kanlı, size yardım etmekten mutlu oluyorlar.

Tbilisi'de kaldığım süre boyunca çevremi gözlemliyorum. Manzarası, doğal güzellikleri harika. Bir an İstanbul'da beton yığınları arasında yaşadığım yerle kıyaslamak istiyorum, sonra buna cesaret edemiyorum. Sokak kenarlarında satıcılar ürünlerini satıyorlar. Ekmek mücadelesi sınır tanımıyor. Anadolu kasabasındaki insanın çabasından pek bir farkı yok.

Şehri gezerken gözüme takılan bir iki nokta var. Şehir yapılaşma ve mimari açıdan çok güzel. Gözlerim İstanbul'da alışık olduğum bir manzara olan gecekonduları arıyor, ama sonra anlıyorum ki boşuna bir arayış. Planlı bir yapılaşmanın olduğu yerde bu tür şeyleri görmek olanaksız galiba. Pazar yerlerini dolaştığımda genelde kadın satıcıların olduğunu, sanki pazara değil de bir eğlenceye gider gibi şık ve zarif olduklarını görüyorum. Ayrıca konuk olarak gittiğimiz yerlerde bizler için hazırlanan sofralar, ev sahibi ya

da sofradaki en yaşlı kişinin başkanlığında (bu kişiye tamada diyorlar) başlanan yemek ve şarap adeta bir ayini andırıyor. Tamada herkesin gönlünü alıyor, çok hoş konuşmalar yapıyor, tüm konuklarıyla tek tek ilgileniyor. Böyle bir sofrada ve ortamda bulunmak çok hoş bir duygu. İnsan kendini çok kısa sürede başka bir atmosferde buluyor.

Kura Nehri kıyısındaki kilise, sinagog ve cami birbirlerine çok yakın mekânda yer alıyor. Değişik dinlere mensup insanlar uzun yıllar dostça beraber yaşamış ve ibadet etmişler. Tüm bunlardan sonra ortaya oldukça yüksek bir kültürün çıkmasına şaşmamak gerek. Ertesi gün şehir dışında bir gezimiz sırasında oldukça eski ve güzel bir kiliseyi dolaşırken rehberimiz bize yapının üst tarafında kesik kol rölyefini gösteriyor ve hikâyesini anlatıyor: Zamanın kralı mimarbaşından bir kilise yapmasını ister, mimar hemen işe koyularak güzel bir yapı çıkarır ortaya ve bunu çok beğenen kral böyle güzel bir yapıyı bir başkası adına yapmaması için mimarın sağ kolunu kestirir. Dolaşırken karnımızın acıktığını hissedip rehberimizin tavsiyesi ile gittiğimiz lokantada lobiyo ve ilk kez yediğim nefis hinkalı tam anlamıyla bir ziyafet. Gezi dönüşü diğer ülkelerden gelen konuklarla sohbet ediyoruz. Özellikle İran'dan gelen Ali Rıza Rahimi, Ali Paşa Yoselyani ve Muhtar Aslan çok sıcak kanlı insanlar.

Konferans sırasında tanıştığım şair Pridon Halvaşi, şair ve yazar Tamaz Çiladze, Batum Üniversitesi Rektörü Prof. Ramaz Bey, daha önceden tanıdığım Türkolog Lia Çiladze ya da diğer bir deyişle Lia Teyze, hepsi son derece alçakgönüllü, sohbetlerinden zevk aldığım değerli insanlar.

24-25 Haziran tarihlerinde Tbilisi'ye tepeden bakan Tabahmela'daki konferans sırasında genelde Gürcü kültürü ve ülkelerimiz arasında dostluklardan söz ediliyor. Benim yaptığım konuşmanın ana teması, birbirleriyle problemi olmayan bu iki komşu ülkenin bizlerin de katkılarıyla sonsuza kadar, M. Kemal Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" sözü çerçevesinde barış içinde yaşamaları üzerine.

Konferanstan sonra üç gün Tbilisi'de, orada öğrenci olarak bulunan İbrahim Savaş'ın evinde konup olup, şehri tek başıma dolaşmaktan çok hoşnut kalıyorum. Geri dönüş yolculuğu başladığında kendimi bir rüyadan uyanmış gibi hissediyorum. Bu rüyayı tekrar görmek için kendi kendime söz veriyorum.

Gürcüstan ve Tiflis

Gürcüstan'a daha önceki gidişlerimde Tiflis şehrini epey gezmiş ve doğrusu çok sevmiştim. Ortasında akan Kura Irmağı (bütün nehirlili kentlerde olduğu gibi) bir güzellik katıyor Tiflis'e; ama kent kendisi de hayli güzel. İnsanın dikkatini çeken ilk özelliklerden biri, balkonlar. Balkon, kendine özgü Tiflis mimarisinin en belli başlı ögesi. Hepsinin çok güzel demir parmaklıkları var.

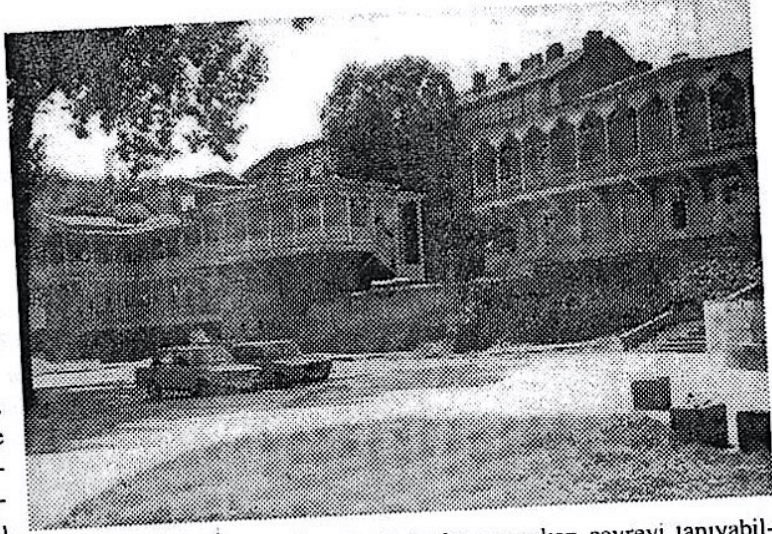
Binalar fazla yüksek değil. Ana caddelerde bile genellikle iki katı aşmayan evler görüyorsunuz. Bu da kentin boyutlarını insanı kılıyor. Bir buçuk milyonu pek bulmayan bir kent nüfusu ne büyük nimet!

Nüfusunun 'çok-kültürlü' yapısıyla da bir bakıma İstanbul'u andıran bir kent. Eski kozmopolitizm şimdilerde azalmış, ama büsbütün yok olmamış. Sovyetler Birliği döneminde çoğu kapalı duran Gürcü Ortodoks kiliseleri şimdi açık ve bir hayli de kalabalık. Eski, güzel yapılar. Ermeni kiliseleri de var. Bunlardan birinin bahçesinde Kafkasya'nın ünlü şairi Sayad-Nova'nın mezarı var: Bugünkü bütün kargaşalığa rağmen, şiirleri üç Kafkas dilinde yazan (sayıca en çoğu Azerice olmak üzere) ve mezarı Tiflis'te bulunan bu Ermeni şair, Kafkas halklarının aslında kardeş olduğunu haykıran bir anıt gibi.

Güzel bir Rus kilisesinden başka Rum Ortodoks kilisesi de var. Başta Batum olmak üzere, bu bölgede Rum nüfus da bir zamanlar yoğundu, ama şimdi azaldı. Ayrıca sinagoglar, bazı Osmanlı eserleri (hamam vb) ve camiler görüyorsunuz. 'Mescit'ten gelen 'mişed'⁽¹⁾ gibi bir adla anılıyor camiler, Şii Azeri Türklerinin camileri. Girişte, kiliselerdeki gibi mum yakıldığını görüp şaşırdım. İçinde de kadınlar oturmuş sohbet ediyordu. Ashında olması gereken toplumsal bir mekân.

Bizim Balat ve Ortaköy gibi semtlerde olduğu gibi bu ibadethanelerin çoğu birbirine çok yakın, dar bir alanda kurulmuş.

Ama bu gidişimde Tiflis'te sadece bir gece ka-

labildim. Caddelerden geçerken çevreyi tanıyabildiğimi, hatırlayabildiğimi görünce de sevindim. Gamsahurdia zamanında çatışmalarda harap olan bazı güzel, eski binaların onarımına daha yeni başlayabilmişler.

Bundan sonrası, geçen günkü yazıda kısaca değindiğim olağanüstü güzel malikânedeki geçti. Geçen yüzyılın önemli ilerici şairi Çavçavadze'nin evi. Daha sonra komünistler el koymuş; şimdi Devlet Başkanı Şevardnadze'nin yazlığı olarak biliniyor. Kocaman ağaçlarla (çoğu kestane) dolu geniş bir bahçe içinde çeşitli villalar. Ama Sovyet rejiminden arta kalmış her yerde olduğu gibi burada da inanılmaz bir bakımsızlıkla karşılaşıyorsunuz. Doğu kültürlerinde hep böyledir: İşin içyüzünü, yüznumaraya bakınca anlarsınız! Elektrik jeneratörden, bir yağmur sonrasında telefonlar kesik, sular kendi keyiflerine göre akıyor, bir var, bir yok. Parka bakınca, güzellikten geçilmiyor, ama bunlar da böyle. Hava meydanında bile bir çek-in yaptırana kadar üç kere elektrik kesildi.

Keyfine düşkün insanlar Gürcüler. Duygusal, sıcak kanlı. Aynı zamanda girişken. Herhalde en fazla beş on yıla toparlanırlar, doğal güzelliğine insan aklının ürünlerini de eklerler.

(Murat BELGE; *Radikal*, 8 Temmuz 1997)

1. "meçeti" olacak.

Gürcü sofrasında kadın kraliçedir

Cumhurbaşkanı Demirel ile bugün Gürcüstan'a giden kafileye katılınca, Gürcüstan anıları gözlerimde uçtu. Türkiye'nin en iyi ve en sorunsuz komşusu Gürcüstan'la Osmanlı'dan günümüze uzanan ortak bir tarihimiz ve derin bir dostluğumuz var.

Sarp Kapısı'nın açılmasından sonra 1991'de⁽¹⁾ bu sıcak ülkeye ilk ayak bastığımda, Rus tanklarının Tiflis'teki direnişi kanlı biçimde bastırmasının üzerinden birkaç ay geçmişti. Gürcüstan kaynıyordu. Askerlik çağındaki gençler kentlerde çadırlar kurmuşlardı ve Kızıl Ordu'ya gitmeyerek açlık grevine başlamışlardı. Her yerde Moskova'ya isyan ve bağımsızlık rüzgarları esiyordu. Ortodoks papazlarla bile "Gamarcoba"⁽²⁾ diye şarap kadehleri tokuşturup, Gürcü şarkıları söylemiştik. Gürcüstan'ın bağımsızlığa uzanan zorlu macerası o günlerde başladı.

Kafkasların eteğinde tutkulu, coşkulu ve heyecanlı insanlardır Gürcüler. Geleneklerine ve köklerine çok düşkündürler. Sofra ve içki adabının, Gürcüstan'daki kadar törenlere bağlı olduğu başka bir yer görmedim. Her sofrada en yaşlı saygın kişi "Tamada" olur. Bu sözcüğün Türkçe "dam atası"ndan geldiği rivayet edilir⁽³⁾. Tamada sormadan konuşulmaz, içmeden içilmez, kadehe el bile dokundurulamaz. Tamada tek tek herkesin ana babasından başlayıp, bütün akrabalara kadar uzanan bir soru sualde bulunur ve hepsinin sağlığına veya anısına tek tek içilir. Her içište küçük içki kadehini bir dikişte

yuvarlamak şarttır. Tamada, zaman zaman birine vekâlet verir ve o konuşabilir.

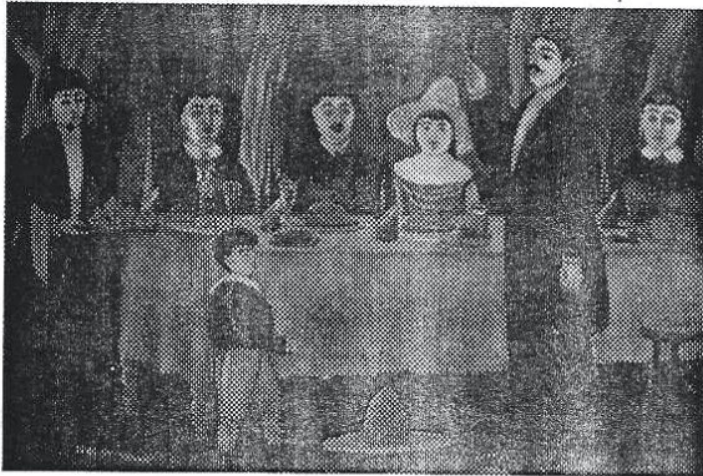
Bizim "anarşist Türk geleneğine" pek denk düşme de, Gürcü sofrasında klan adetleri sürüp gelmiştir. Tamada geleneğini görünce, Gürcü kökenli Stalin'in Rusya'yı yıllarca ne tarzda yönettiğini daha iyi anlarsınız. O kendini en büyük Tamada olarak görüyordu.

Bir de kadınlara büyük saygı gösterirler Gürcüler. İnanılmaz bir incelikle sofradaki bütün kadınlara "kraliçe" muamelesi yaparlar. Bu belki de tarihlerindeki altın çağı, 12-13. yüzyılda Kraliçe Tamara döneminde yaşadıkları içindir. Gürcülerin en büyük şairi Şota Rustaveli de, "Kaplan Postlu Cengaver" adlı destanını Tamara'ya duyduğu büyük aşkın esini ile yazmıştır. Ya Tamara'nın aşkı? Onu sormayın. Kraliçe Tamara uçurumdan attığı gecelik aşkları ile ünlüdür.

Altın Post peşindeki Argonotların Gürcüstan kıyılarında karşılaştıkları büyücü Medea da bu top rakların ünlü kadınlarından. Adamı fena çarpar. Zaten Kafkas kadınlarının hepsi biraz büyücüdür.

(Kerem ÇALIŞKAN; *Yeni Yüzyıl*, 14 Temmuz 1997)

1. 1989 yılı olmalı.
2. "Gaumarcos" olacak.
3. Biraz farklı biçimde (örn. tamade) diğer Kafkas dillerinde de bulunan tamada sözcüğünün Türkçe "dam atası"ndan geldiği rivayeti, analogik bir çıkarsama olabilir.

Niko Piroşmanaşvili,
"Bir aile yemeği".

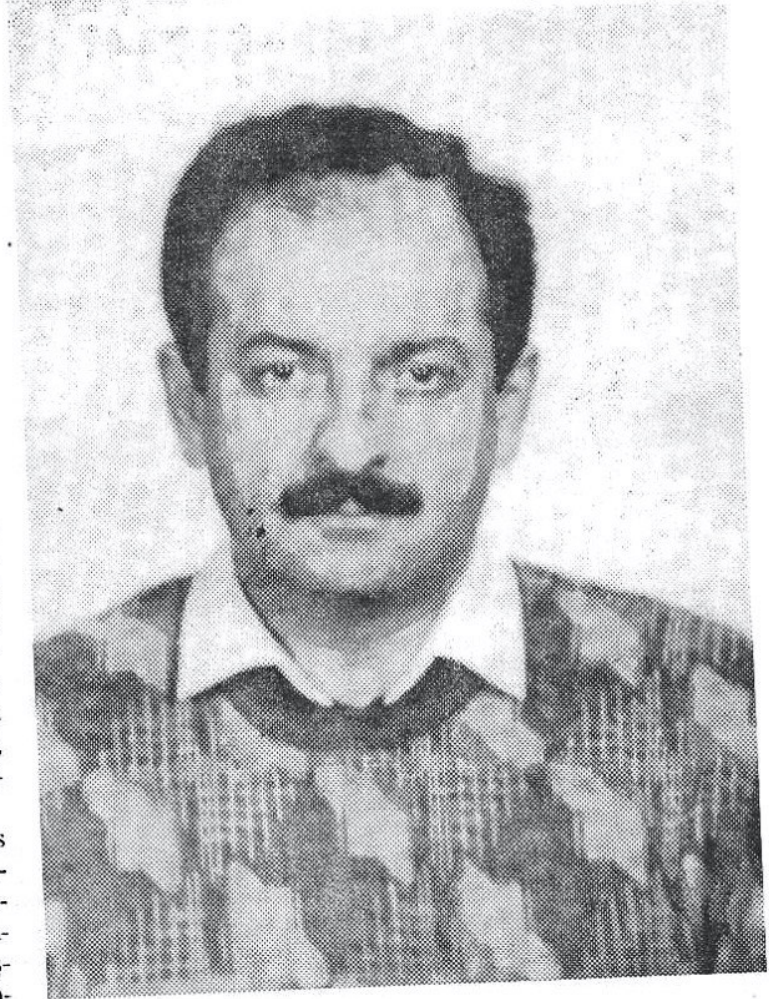
Laşa Kikaleişvili

Laşa Kikaleişvili'yi, biz Türkiyeli dostları her şeyden önce bir "insan" olarak tanımiştık. Dost, iyiliksever, samimi bir insan olarak... Türkiye ile Gürcüstan arasındaki ilişkilere önem veren, Türkiye'de yaşayan Gürcülerle dostluğa ayrı bir değer veren bir insan olarak... Ünlü Alman filozof Arthur Schopenhauer, "Ben sizin gibi değilim! Ben sizden daha iyiyim!" der. Hiç kuşkusuz Laşa Kikaleişvili bunu demezdi, ama biz Türkiyeli dostları onun adına bunu söylemek istiyoruz. O bizim gibi değildi! O bizden daha iyiydi!

Laşa Kikaleişvili, Türkiye'de yaşayan Gürcülere verdiği önemi, Tbilisi'de birçok insanı en iyi biçimde aşılayarak, Kafdağı Müzik Topluluğu'nun Gürcüstan'da konserler vermesine öncülük ederek de göstermişti. Biz Türkiyeli dostları onu, ne yazık ki, 20 Mart 1997'de, henüz 44 yaşındayken yitirdik.

Laşa Kikaleişvili, 4 Ağustos 1953'te doğdu. Pedagog ve sosyolog olarak yetişti. Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde, bugüne kadar pek çok araştırma gerçekleştiren Sosyolojik Araştırmalar Laboratuvarı'nın kurulmasına öncülük etti. Sistematik olarak gerçekleştirdiği inceleme ve araştırmaları, Gürcüstan'daki gazete ve dergilerde yayımlandı. Onun girişimiyle, "Kadın ve Erkek" adlı özel televizyon bölümü; yayın yönetmenliğini ve sahipliğini üstlendiği, bilimsel-popüler bir gazete olan *ახობა* (Aile) kuruldu. Laşa Kikaleişvili, Gürcüstan'da aile sosyolojisi üzerine araştırmalar yapan ilk kişi olarak tanındı.

Laşa Kikaleişvili, eski düşüncelerin ve modası geçmiş çalışmaların izleyicisi değil, yeni düşüncelerin yaratıcısı ve yeni çalışmaların öncüsü oldu hep.

1989-1990'da, onun ve Amerikalı bilim adamlarının inisiyatifiyle bilimsel proje "Georgia-Georgia" gerçekleştirildi. Bu projeye Rusya'dan Moskova Sosyoloji Enstitüsü, Polonya'dan Lomi Sosyoloji Enstitüsü katıldı. Bu proje, dünyanın farklı bölgelerini bir araya getiren bir projeydi ve sonuçları UNO'nun aile yılı ilan ettiği 1994 yılında yayımlandı.

Laşa'nın son yıllarda gazete ve dergilerde çıkan yazıları, eşi Natia tarafından kitap olarak yayıma hazırlanmaktadır.

Kafkasya Yazıları çıktı

Kafkasya tarihi, edebiyatı, politika, sanat ve kültürü üzerine telif ve çeviri yazılara yer veren yeni bir dergi yayına girdi. *Kafkasya Yazıları* adını taşıyan ve bir dosya olarak tanımlanan dergi, Çivi yazıları adlı yayınevince yayımlanıyor. Üç ayda bir çıkan derginin ilk sayısı ilkbahar 1997 tarihini taşıyor. *Kafkasya Yazıları*, Sezai Sarıoğlu, Özcan Sapan ve Levent Sergin tarafından yayına hazırlanıyor. Uzun bir sunuş yazısında, *Kafkasya Yazıları*'nin nasıl bir dergi olacağı anlatılıyor.

"*Kafkasya Yazıları*, bir 'açığa çıkarma' çabasıdır: Bastırılanın, bilinç altında bekletilenin açığa çıkarılması; resmi tarihlerin, doğrudan bir sonucu olarak öteki'nin siyasal, kültürel olarak engellendiği her şeyin tarihin konusu haline getirilmesi, insana ve halklara ait sonsuz bilginin açığa çıkarılması. Burada, 'görünür' olmanın, açık olmak anlamına gelmediğini vurgulamak gerekiyor. Çünkü görünür olan, gerçeğe örtüşmediği oranda kapalıdır. *Kafkasya Yazıları*, görünür kapalılığı daha da açığa çıkararak, gerçeği özgürleştirmenin tarzını oluşturmaya çalışacaktır."

"...Şu anda Kafkasya'da yaşanan genç varoluş pratiği, çok net olarak açığa çıkmış halkların tarih önünde bir resmi geçidi gibidir... *Kafkasya Yazıları*, değişik dillerden, kültürlerden halkların bu resmi geçidini izlemek, yorumlamak ve 'bir de şöyle düşünün', 'gerçeğe bir de şöyle bakın' demeye gelen çoğul yazılar toplama olmayı amaçlıyor ve 'alışkanlıkların gücüne' teslim olmamayı ilke edinen bir yerden olgulara bakıyor."

Kafkasya Yazıları'nin ilk sayısında, daha önce *çveneburi* dergisinde yayımlanmış olan "Gürcü edebiyatına genel bir bakış" (Fahrettin Çiloğlu), *Adam Sanat*'ta basılmış olan "Çağdaş Gürcü düzyazısı I" (Manana Kvaçantiradze) ve "Çağdaş Gürcü düzyazısı II" (Tamaz Vasadze) adlı yazılara da yer verilmiş.

çveneburi'nin yeni sayıları yayımlandı

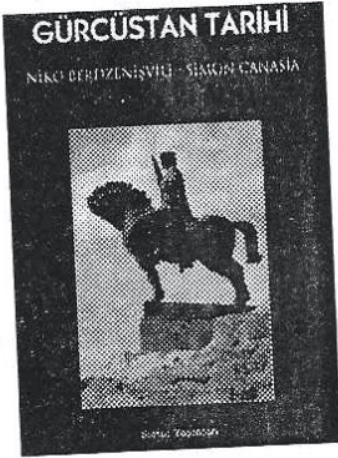
Gürcü kültürü dergisi *çveneburi*'nin 22-24. birleşik sayısı ve 1997 yılının ilk sayısı olan 25. sayısı yayımlandı. Bu sayılarıyla birlikte dağıtımaya verilen derginin birleşik sayısında, Mehmet Bülent Uludağ'ın "Gürcülerin kökeni ile ilgili görüşler" adlı yazısı dikkati çekiyor. Ayrıca bu sayıda Türkiye'deki Gürcü köylerini saptamaya yönelik bir tür kampanya çalışması başlatılmış bulunuyor. Gene bu sayıda yer alan Hayatı Asılyazıcı'nın "Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı" başlıklı yazısı, Tiflis'te çıkan 28 Mayıs 1997 tarihli *baggo - Köprü* gazetesinde Gürcüce olarak da basıldı. *çveneburi*'nin 22-24. sayısını tanıtan bir yazı da *Literatuli Sakartvelo* (6-13 Mayıs 1997) adlı gazetede yer aldı. Derginin Temmuz-Eylül 1997 tarihli 25. sayısında, Fevzi Çelebi'nin "Bir Deda Ena'nın Düşündürdükleri" adlı yazısı ve Aydın Akın'ın "Lazca ve Megrelce Üstüne" başlıklı yazısı, bu alanlarda yapılan Türkçe çalışmalara özel bir katkıda bulunuyor. Fevzi Çelebi, ünlü Gürcü eğitimci ve klasik *Deda Ena*'nın yazarı İakob Gogebaşvili'nin yaklaşımıyla Müslüman Gürcüler için hazırlanmış bir *Deda Ena*'yı tanıtıyor. Kendisine

ABD'de bir kütüphanedeki nüshasından fotokopisi gönderilen kitap için Çelebi şunları söylüyor: "Kitabın öncelikle Müslüman Gürcülere yönelik olarak yayımlanması ilgimi çekmişti. Bir okuma yazma öğretimi kitabında ne tür dini yaklaşımlar bulanabilirdi ki? Sayfaları karıştırdığımda Cemal ve Cevdet adlarında iki çocuğun Çorohi Irmağı kenarında yaşadıkları bir olayın anlatımıyla karşılaştım. Yani kişi adları Arapça, olayın geçtiği yer Batı Gürcüstan'dı, hepsi bu. 80 yıllık *Deda Ena*'nın tarafımdan rahatlıkla anlaşılabilir bir dille yazılmış olması beni daha da şaşırttı."

Lazca ve Megrelce üzerine genel değerlendirmelerin yanı sıra, izlenimlerine de yer veren Aydın Akın, iki dil üzerine şunları söylüyor: "Lazca bugüne sadece konuşma dili olarak gelmiştir ve bunun doğal sonucu olarak da ciddi bir dil erozyonu ile karşı karşıyadır; ancak köylerde halen temel dil olarak yaşamaktadır. Megrelce ise Gürcü alfabesiyle yazılmaktadır, birbirlerine yakın oldukları için sesler özdeştir. Bazı kaynaklarda Gürcüce ve Megrelce için bazı iddialarda bulunmaktadır; özellikle Kuzey Kafkasya asıllı bazı vatandaşlarımız Megrelcenin Gürcüler tarafından sistematik bir şekilde yok edilmek istendiğini birçok kez yazmışlardır. Ben buna katılmıyorum; çünkü her dilin -ya da şivenin- parlak ya da zayıf dönemi olur. Megrelce ortaçağdan önce muhtemelen daha güçlü ve zengindi, ancak tarih sonra, Tbilisi Gürcücesine güldü ve uzun asırlar boyunca Gürcüstan'ın merkezi olacak olan Tbilisi'de edebiyat ve bilim dili gelişirken Megrelce bu evrimi yakalayamadı; sonuç olarak da bu konularda ve yazı dilinde yerini Gürcüceye bıraktı."

Gürcüstan Tarihi

Niko Berdzenişvili ve Simon Canaşia'nın *Gürcüstan Tarihi* adlı kitabı, Ceylan Yayıncılığın "Kafkasya dizisi"nden çıkan *Gürcüler* (David Marshall Lang; bakınız mamuli sayı 2) adlı kitapla yaklaşık olarak eş zamanlı yayımlandı. Sorun Yayınları'nın "Tarih-Kültür Dizisi"nin birinci kitabı olarak çıkan (Temmuz 1997) *Gürcüstan Tarihi*, Hayri Hayrioğlu tarafından Gürcücesinden çevrilmiş. Kitap, 304 sayfadan oluşuyor ve "Başlangıçtan 19. Yüzyıla Kadar" alt başlığını taşıyor. Alt başlıktan da anlaşılacağı gibi *Gürcüstan Tarihi*, Gürcüstan'da insan topluluklarının ortaya çıkışından, 19. yüzyılın başında, Gürcüstan'ın Rusya tarafından ilhak edildiği (1801) tarihe kadar uzanan dönemi ele alıyor. Yirmi bölümden oluşan kitapta bir de renkli harita (İngilizce) var; bu renkli harita 13. yüzyılın başındaki Gürcüstan'ı ve etki alanını gösteriyor. Kitapta ayrıca Kartlis Deda anıtının, ünlü şair Davit Guramişvili'nin heykelinin ve bir Svan köyünün resimleri yer alıyor. Yayınevi tarafından kaleme alınan arka kapak yazısında şunlar söyleniyor: "Ülkemizde 'tarih yazımı' konusu, bilimsellikten uzak yöntemlerle, resmi tarih anlayışıyla ele alınmaktadır. Oysa dünya halklarının tarih ve kültürlerini, bilimsel yöntemlerle, günümüzde yeniden inceleyip araştırmak, insanlığın geleceğini kazanması açısından son derece önemlidir. 'Gürcülerin Tarihi' nin yayımlanması, bu açıdan da bir boşluğu dolduracaktır. Daha önce 1968'de yayınlanan değerli yazar ve araştırmacı Ahmet Özkan'ın *Gürcüstan* adlı yapıtı, bu konudaki çalışmaların ilikidir. Genç yazar Fahrettin Çiloğlu'nun 1993'te yayınladığı *Gürcülerin Tarihi* adlı kitap da anılmaya değer bir çalışmadır."

Gürcüstan Tarihi'nde, ilgili bölümlerde Gürcülere komşu halklar üzerine de bilgiler veriliyor: "Urartu Kültürü" başlığı altında, "Urartu ülkesi Hatti-Subari kültür alanının bir bölümünde oturduğu için bu toplumun kültür özelliğini yansıtır. Haldeliler de Hatti-Subariler gibi çivi yazısı kullanıyorlardı. Bu yazı ile yazılmış birçok tablet günümüze değin gelebildi. Haldeliler özellikle demir işleme işinde pek ileriye gittiler. Demir aletlerle kayaları oyup kale, sur ve saraylar inşa ettiler. Gürcüstan'da, Kür boyunda, Gori kenti yakınlarında bulunan mağara kent 'Uplistsihe' bu mimarlık şaheserlerinden biridir." (s 45).

Kısa kısa...

(Mart - Haziran 1997)

Turkcell'in Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'de kurduğu GSM şebekesi GEOCELL hizmete girdi. Gürcüstan Haberleşme Bakanlığı'nın GSM şebekesi kurma ihalesine katılan Turkcell, şebekeyi üç ayda kurdu. GSM Gürcüstan şebekesinin yüzde 40'ı Turkcell'e, yüzde 60'ı ise, biri özel, üçü devlet kuruluşu olmak üzere Gürcüstan'a ait. Turkcell'in hisselilerinin ise yüzde 34'ü Telecom Finland, yüzde 31'i Çukurova, yüzde 15'i Ericsson, yüzde 14'ü Murat Vargı, yüzde 6'sı ise Osman Kavala'ya ait. GEOCELL'in kuruluşuyla ilgili tüm know-how, Turkcell tarafından sağlandı. GEOCELL'de şu anda sekiz bin abone kapasiteli MSC-BSC santral kurulu. Halen Tbilisi şehiriçi ve Rustavi kapsama alanı dahilinde. Çok yakında dokuz yeni baz istasyonu daha kurulacak ve Batumi, Poti, Kutaisi ve Gori kentleri de kapsam alanına girecek. GEOCELL'in santral ve bazı istasyonlarını içine alan tüm teknik altyapı Ericsson'dan alınmış. Bu yıl sonunda Gürcüstan'da 16 adet baz istasyonu ve bir ana santral kurulacak ve tüm altyapı için yıl sonuna kadar 10,3 milyon dolarlık yatırım yapılacaktır. GEOCELL'e üç yıl içinde toplam 30 milyon dolarlık yatırım yapılması planlanıyor. Planlar arasında GEOCELL'in Turkcell, Azercell ve Telecom Finland ile uluslararası dolaşım yapması da var. GEOCELL'de görevli personel sayısı 40. Bu yıl sonunda Gürcüstan'daki abone sayısının 10 bin olması hedefleniyor.

(Radikal, 18 Mart)

Dünyanın en ünlü dans topluluklarından biri olan Gürcüstan halk dansları topluluğu 'Rustavi' Türkiye'de. Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda bugün saat 20:00'de. 22 Mart saat 15:00 ve 20:00'de üç gösteri sunacak olan topluluk, 26 ve 26 Mart'ta ise Antalya Kültür Merkezi'nde sahneye çıkacak.

(Radikal, 21 Mart)

Rusya basınında yer alan yorumlarda, aylardır devlet başkanları zirvesi gerçekleştirilemeyen Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) oluşumunun,

fiilen dağılma noktasına doğru gittiği belirtiliyor. Rusya ile ciddi siyasi sorunlar yaşayan Ukrayna, Gürcüstan, Azerbaycan ve Özbekistan'ın NATO ile yakınlaşmaları, Moskova'nın "arka bahçesinde kontrolü yitirdiği" yorumlarını güçlendiriyor.

(Yeni Yüzyıl, 22 Mart)

Trabzonspor teknik direktörü Yılmaz Vural'ın Kocaeli maçı öncesinde hazırladığı taktik plan, bir gerçeği ortaya çıkardı. "Gürcüler sezon başında gidiyorlar". Goşa ve Arçil'i Kocaeli maçının 18 kişilik kadrosuna almayan Vural'ın, başkan Mehmet Ali Yılmaz ve yönetime Gürcü oyuncularla ilgili olumsuz bir rapor hazırladığı öğrenildi.

(Radikal, 23 Mart)

Gürcü asıllı okçu Natalia Nasaridze, İstanbul'da yapılan Dünya Salon Okçuluk Şampiyonası'nda üçüncü oldu. Nasaridze, üçüncülük müsabakasında Kazak okçu karşısında mükemmel bir performans sergileyerek 12 atışta, yalnızca üç kez 9, geri kalan atışlarda 10 puana isabet sağladı ve 120 üzerinden 117 puana ulaştı.

(Yeni Yüzyıl, 23 Mart)

Dünya Müzik ve Gösterileri Özel Etkinlikler Dizisi olarak Cemre Müzik tarafından organizasyonu yapılan konserler Cemal Reşit Rey Salonu'na ayrı bir renk kattı. Gelin dansı, dağlıların dansı ve Tiflisli müzisyen Ömer Kelapatraşvili'nin Gürcü kavalıyla sunduğu kuş melodisi ayakta alkışlandı. Asur kralı Sargon (İS 8. yy) "Mana ülkesinde şarkılar insan emeğinden zevke dönüşmüştür" sözleri, yüzlerce yıl işgaller altında dahi zengin müziği ve folkloruyla geleneksel toplum yapısını günümüze taşıyan Gürcü halkının hayat felsefesine de kaynak olmuş. Konuşma ve yazı dillerini, düğünlerde ve baharda yapılan şenliklerini ve dini geleneklerini bu çoksesli sanatta yaşatan Gürcüler, 1968 yılında kurulan Rustavi topluluğu ile kültürlerini dünyaya açmışlar. Dört kıtada, 50'ye yakın ülkede gösteriler sunan Rustavi topluluğu İstanbul'da büyük ilgi

uyandırdı. "60 Gürcü Halk Şarkısı ve Şiirleri" kaseti yüz binlerce satan topluluğun İstanbul programında düğün, bayram, savaş temalı "Partsa", "Kalta Tsekva", "Svanuri", "Mtiuluri" gibi ünlü dansları ile çeşitli halk şarkıları yer aldı.

(Yeni Yüzyıl, 25 Mart)

Yaklaşık 40 kişiyle Türkiye'ye gelen Gürcüstan Halk Dansları Topluluğu Rustavi, halk şarkıları ve halk dansları gösterileriyle sanatseverlere unutulmaz anlar yaşıyor. Topluluğun geçen Cuma, Cumartesi günleri Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda yaptıkları gösteriye geniş bir sanatsever kitlesi katıldı.

(Zaman, 26 Mart)

Bu yıl on altıncısı düzenlenen Uluslararası İstanbul Film Festivali'ne katılan konuk sanatçılarından biri Gürcü sinema yönetmeni Otar İoseliani. Gürcü sinemasının bu usta ismi, pazar günü Emek sinemasında gösterilecek "Haydutlar" filminin gösteriminde de hazır bulunacak.

(Yeni Yüzyıl, 28 Mart)

Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi on iki ülkenin devlet başkanları dün Moskova'da bir araya geldi. Hiçbir anlaşmaya varılamayan zirvede özellikle ekonomik bütünleşme programıyla birlikte, Gürcüstan'ın Abhazya sorunu görüşüldü.

(Radikal, 29 Mart)

Trabzonsporlu Gürcü futbolcu Şota'ya İtalya'nın ünlü kulüplerinden Parma transfer teklifinde bulundu. Şota'nın Danimarkalı menajeri İvan Benes'in Parma kulübü yöneticileriyle görüştüğü ve kulübün Şota'nın bonservisi için Trabzonspor'a 1,5 milyon mark, Şota'ya da 4 milyon mark önerdikleri belirtildi.

(Hürriyet, 2 Nisan)

Geçtiğimiz haftalarda Türkiye'ye gelen ve yaptıkları gösterilerle izleyicilere unutulmaz anlar yaşatan Gürcüstan Halk Dansları Topluluğu Rustavi, tekrar ülkemize geliyor. 10 Haziran - 22 Temmuz tarihleri arasında Türkiye turnesine çıkacak olan topluluk, üçü İstanbul'da olmak üzere 35 gösteri yapacak.

(Zaman, 7 Mayıs)

Moskova'nın Kafkasya'daki askeri varlığını artırmasına izin veren AKKA anlaşması değişikliği yürürlüğe girdi. Buna göre Rusya, Gürcüstan ve Ermenistan'da 20 bine yakın asker bulunduyor.

(Yeni Yüzyıl, 17 Mayıs)

Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu'nun "Kardeş Türküler" adlı kaset çalışması Kalan Müzik'ten çıktı. Yüzyıllar boyunca Anadolu'da yaşamış halkların kültürlerini "halkların kardeşliği" temasıyla gündeme getirmeyi amaçlayan çalışmada Türk, Kürt, Ermeni, Gürcü, Laz halk şarkıları yer alıyor.

(Radikal, 15 Haziran)

NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programı dahilinde yapılan tatbikat Karadeniz'de başladı. Tatbikata, Türkiye, ABD, Fransa, Yunanistan ve İtalya ile Bulgaristan, Romanya, Ukrayna ve Gürcüstan katılıyor.

(Radikal, 24 Haziran)

Gürcü futbolcu Şota, nihayet muradına erdi ve Ajax'la anlaştı. Şota klasında bir futbolcuya, normal şartlarda 4 milyon dolar ödemesi gerekirken, Ajax yönetimi ticari bir oyunla bu futbolcuyu bir yıllığı 1 milyon dolara transfer etti. Hollanda'nın ünlü futbol dergisi Voetbol International, Ajax teknik direktörü ile yaptığı mülakattan sonra yayımladığı bir haberde, "Şota Ajax seyircisini büyüler" diyerek Gürcü futbolcunun top cambazı olduğu söyledi.

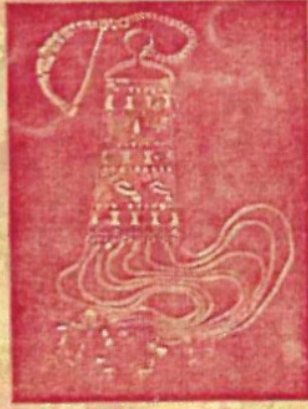
(Radikal, 27 Haziran)

Bugüne kadar Gürcüstan ile ilgili olarak TİKA'nın gerçekleştirdiği en önemli çalışmalar, Gürcüstan Dış Ekonomik İlişkiler Komitesi'nin hazırladığı İngilizce "Yatırımcılar Rehberi"nin basımı, gümrük yetkililerine eğitim verilmesi, ipek elyafı üretimi, Tiflis Seramik Fabrikası'nın modernizasyonu, Samtredia Entegre Odun İşleme Fabrikası'nın modernizasyonu ve genel ulaşım planı hazırlanmasında uzman desteği sağlanmasıdır. Bu arada Poti-Batum-Hopa-Rize Ortak Serbest Bölgesi kurulması konusunda bir işbirliği protokolü 1995 yılında imzalanmıştır.

(Avrasya Dosyası, "TİKA Özel Sayısı", Haziran 1997)

Gürcüler

David Marshall Lang

Ceylan

Ceylan

Yayıncılık Matbaacılık ve Dağıtım Tic. Ltd. Şti.

Seyrantepe, Çınarlı Sk. No: 8/2 4. Levent- İstanbul
Tel: 0212. 284 37 21 - 22 Fax: 0212. 279 92 73

Genel Dağıtım : Dada Dağıtım Ltd. Şti, Tel: 0212. 249 51 10 - 11